

DE PLATE

V.U. Jean Pierre Falise, Hendrik Serruyslaan 78/19 - 8400 Oostende

Foto: Valère PRINZIE

DE PLATE

**TIJDSCHRIFT VAN DE KONINKLIJKE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING
"DE PLATE" (V.Z.W.) - OOSTENDE.**

Prijs Cultuurraad Oostende 1996.

Vormings- en ontwikkelingsorganisatie en Permanente Vorming.

Aangesloten bij de CULTUURRAAD OOSTENDE en HEEMKUNDE WEST-VLAANDEREN.

Statuten gepubliceerd in de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad d.d. 1-2 mei 1959, nr. 1931 en de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 16 juni 2004.

Alle medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen getekende bijdragen en weerspiegelen niet noodzakelijk de opinie van de Kring.

Tekstovername toegelaten na akkoord van auteur en mits vermelding van oorsprong.

Ingezonden stukken mogen nog NIET gepubliceerd zijn.

De auteurs worden er attent op gemaakt dat bij elke bijdrage een bronvermelding hoort.

JAARGANG 42

NUMMER 4

MAAND april 2013

Prijs per los nummer: € 1,50

IN DIT NUMMER:

Blz. 85: **E. MASSCHALCK:** 1600, Oostende en de slag bij Nieuwpoort. Gewonnen slag, verloren strategie.

Blz. 96: **R. JANSOONE:** Het dagelijkse leven in Oostende tijdens de bezetting (1940-1944): deel 15.

Blz. 108: Errata.

KONINKLIJKE OOSTENDSE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING DE PLATE

Correspondentieadres : Heemkring De Plate, Langestraat 69, 8400 Oostende.

Hoofredacteur en verantwoordelijke uitgever: Jean Pierre FALISE, Hendrik Serruyslaan 78/19, 8400 Oostende.

Rekeningen : IBAN: BE81 3800 0966 6224

BIC: BBRUBEBB

Website: www.deplate.be

E-mail: plate.oostende@telenet.be

Het Bestuur

Erevoorzitter:

Omer VILAIN, Rogierlaan 38/11, 8400 Oostende.

Voorzitter:

Jean Pierre FALISE, Hendrik Serruyslaan 78/19, 8400 Oostende, tel. 059708815.

E-mail: falise.jp@scarlet.be

Ondervoorzitter:

Ferdinand GEVAERT, Duinenstraat 40, 8450 Bredene.

Secretaris:

Nadia STUBBE, Blauwvoetstraat 7, 8400 Oostende, tel. 059800289.

E-mail: de.plate@telenet.be

Penningmeester:

Fernand MUS, Salvialaan 5, 8400 Oostende, tel. 059501895.

E-mail: ferre.mus@skynet.be

Leden:

August GOETHAELS, Stockholmstraat 21/10, 8400 Oostende.

Jean HUYS, Groenendijkstraat 185, 8450 Bredene

Valère PRINZIE, Euphrosina Beernaertstraat 48, 8400 Oostende.

Emile SMISSAERT, Hendrik Serruyslaan 4/9, 8400 Oostende.

Johan VAN ROOSE, Kabeljauwstraat 5, 8460 Oudenburg.

Gilbert VERMEERSCH, Blauw Kasteelstraat 98/2, 8400 Oostende.

Koen VERWAERDE, A. Chocqueelstraat 1, 8400 Oostende.

Schreven in dit nummer:

Eddy MASSCHALCK: Ridder Van Ranstlei 77, 2640 Mortsels.

Roger JANSOONE: Eikenlaan 12, 8481 Ichtegem.

De Koninklijke Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate heeft de eer en het genoegen zijn leden en belangstellenden uit te nodigen op volgende activiteiten in de lokalen van het Centrum Familiekunde Vlaanderen, Regio Oostende, Dr. L. Colensstraat 6, Oostende.

1ste APRILACTIVITEIT

woensdag 17 april om 19.00 u

Kennismaking en rondleiding in het Oostendse Documentatiecentrum voor Stamboomonderzoek onder leiding van dhr. **Eddie VAN HAVERBEKE** voorzitter Familiekunde Vlaanderen Regio Oostende en effectief lid van “De Plate”.

Het is vanzelfsprekend dat in Oostende “De Stad aan Zee” dit centrum aandacht besteedt aan thema’s die gerelateerd zijn met de zee.

Maar in de eerste plaats gaat de aandacht naar verschillende vormen van “stambomen” (kwartierstaten, stam- of geslachtsreeksen of familiegeschiedenissen) telkens aan de hand van diverse voorbeelden.

Naast de klassieke archiefbronnen word eveneens aandacht besteed aan de vissersbevolking en hun geschiedenis, waarbij gefocust wordt op de “ Vissersopstand van 1887 “ en de “Oostendse Rederij“. Aan Paster Pype, eerste aalmoezenier van de visserij en aan Kanunnik Dr. Louis Colens, stichter van de Volksbond, het latere A.C.W.

Een ander maritiem aandachtspunt is een fragment uit de geschiedenis van de Belgische Marine (Zeemacht), tijdens de oorlog van 1940-1945 “ The Royal Navy Section Belge”. Hierbij wordt geput uit een verzameling rouwprentjes waarbij we heel wat marinemensen uit deze periode terugvinden.

In het permanente gedeelte van de didactische voorstelling vindt men ook een overzicht van de “ tijdslijnen ”, nuttig om een betere kennis te verwerven van het tijdperk waarin onze voorouders leefden. Maar ook een aantal onverwachte bronnen zoals grafzerken, een stenen of gietijzer archief waar meer informatie op staat dan men denkt.

Men staat eveneens stil bij “militaire archieven” met een aantal nuttige voorbeelden en eveneens bij de “weerstand”.

De rondleiding wordt afgerond met een bezoek aan de leeszaal (15.000 boeken – 820.000 rouwprentjes – 1.000.000 rouwbrieven en talrijke andere bronnen).

We sluiten af met een demonstratie van de diverse computerprogramma’s.

Wie nog zin heeft om wat na te praten kan dat in het “Estaminet” dat de meeste Plate leden kennen.

Verzameling om 19.00 u op de koer. Wie wil deelnemen verwittigt Valère Prinzie met een mailtje valprinzie@skynet.be of 059 / 708184.

donderdag 25 april om 20.00 u

Onderwerp: **NOORDZEE – MOORDZEE ?? DE VERANDERENDE BIODIVERSITEIT
IN DE NOORDZEE.**

Spreker: dhr. **Francis KERCKHOF**

Hij gaat in deze geïllustreerde voordracht dieper in op de veranderingen in de biodiversiteit van de Noordzee en hun gevolgen.

Het mariene leven – de biodiversiteit – in de Noordzee verandert snel en dramatisch.

Menselijke activiteiten hebben een enorme impact op het zeeleven. Alleen, we beseffen de ernst van de situatie niet, want we zien niet wat er zich afspeelt onder water, en, was de zee niet onuitputtelijk?

Wie weet nog van het voorkomen van enorme oesterbanken vóór onze kust, de gigantische scholen vis – haring, tonijn, grote haaien – die rondzwommen in de Noordzee?

Wat we in de plaats krijgen: windmolens, kunstmatige eilanden, Amerikaanse zwaardschedes en Japanse oesters.

Wat betekent dat? Kunnen we iets leren uit het verleden? De zoektocht naar informatie uit het niet eens zo verre verleden is lastig, veel van veranderingen gingen vrijwel ongedocumenteerd voorbij. Om toch iets te achterhalen van de vroegere toestand, moeten alternatieve bronnen geconsulteerd worden: van archieven tot archeologische opgravingen.

Francis Kerckhof is marien bioloog. Hij werkt bij het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, afdeling beheer van het mariene ecosysteem.

In de maand maart was onze voordrachtgever nog in Canada en de Verenigde Staten als Belgische vertegenwoordiger op wetenschappelijke bijeenkomsten.

Als Oostendenaars moeten we zeker interesse hebben voor de zee waaraan we wonen en weer is het een Oostendenaar die weet waarover hij spreekt.

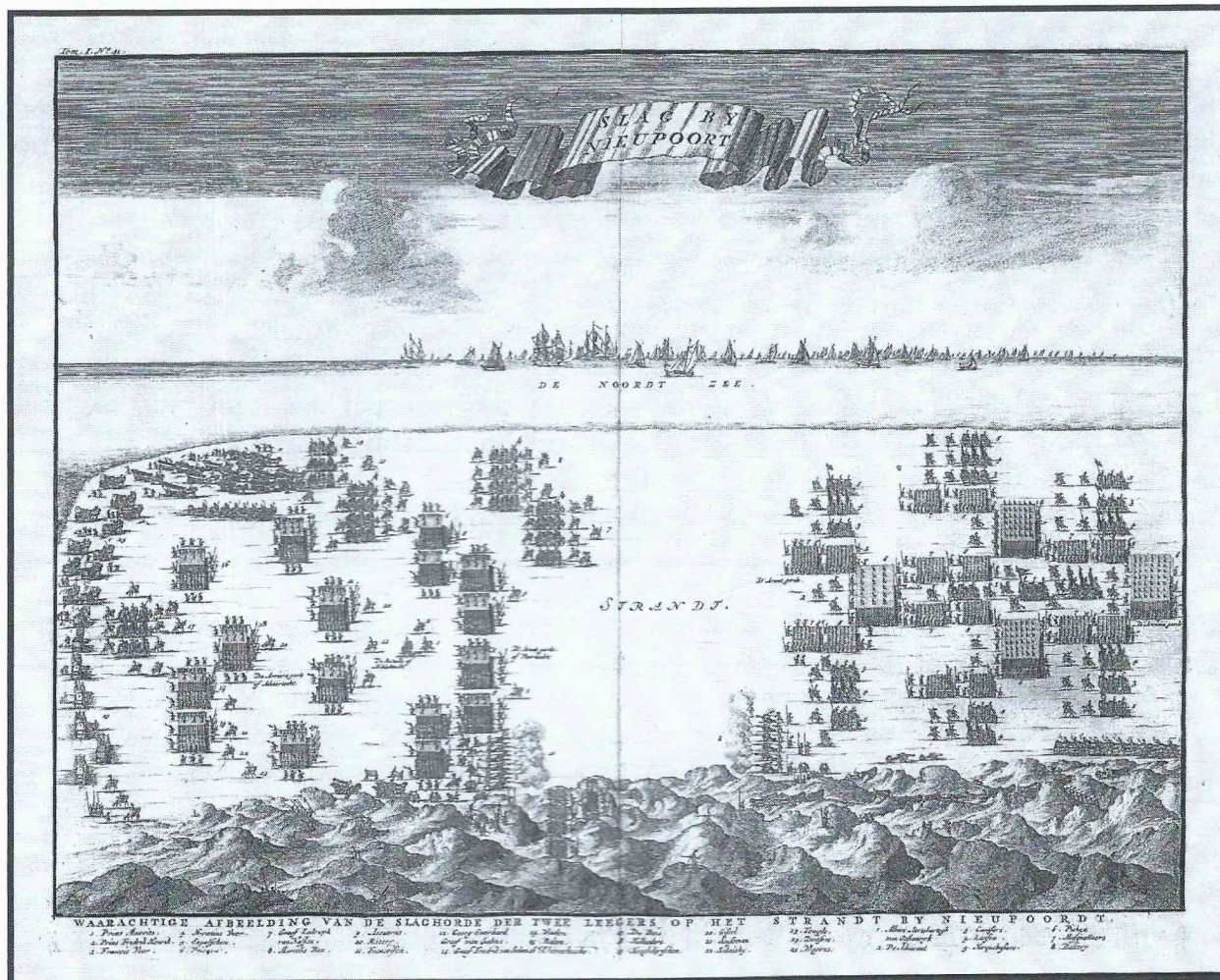
Iedereen is welkom: lid of geen lid, jong en oud.

Elk zegge het voort.

1600, Oostende en de Slag bij Nieuwpoort

Gewonnen slag, verloren strategie

door Eddy MASSCHALCK

'Waarachtige afbeelding van de slaghorde der twee leegers op het strandt by Nieuwpoort'
Kopergravure. Anoniem. 1682.

1) Inleiding

In de 2de helft van de 16de eeuw omspannt het imperium van de machtige Habsburger Filips II, zoon van Keizer Karel V, zowat de ganse wereld. In grote lijnen zijn dat de Nederlanden, Spanje en Portugal, Midden- en Zuid-Amerika, grote delen van Afrika en Azië. In zijn imperium is slechts plaats voor één godsdienst, de katholieke. Al de andere godsdiensten zijn ketters en dienen hardhandig te worden aangepakt.

In de Nederlanden wil de hoge adel zijn traditionele voorrechten niet zomaar afstaan aan Filips II. Daarenboven is de Reformatie er niet te stoppen. Filips II stuurt de Hertog van Alva naar de Nederlanden om de opstand te onderdrukken. De terreur van Alva is afschuwelijk. Er ontstaat een oorlog die tachtig jaar zal duren, maar de terreur leidt niet tot de Spaanse overwinning.

Daarop stuurt Filips II zijn beste generaal, Alexander Farnese. Niet zozeer door veldslagen, maar door belegeringen, **brengt Farnese tussen 1582 en 1587 alle steden en gebieden in de zuidelijke Nederlanden weer onder Spaans gezag, behalve Oostende.**

In Oostende heeft men in 1584 de duinen doorgestoken. Daardoor is de wijde omgeving onder water komen te liggen en is de stad een eiland geworden. De stad wordt bevoorraad vanuit de zee en is bijna onmogelijk te veroveren. De doorsteek van de duinen zal later de Oostendse haven worden.

Op 10 juli 1584 wordt Willem van Oranje door de katholieke Balthasar Gerards neergeschoten in zijn residentie te Delft. Zijn tweede zoon Maurits (1567-1625), Graaf van Nassau, volgt in november 1585, op 18-jarige leeftijd, zijn vader op als stadhouder van Holland en Zeeland. In 1587 wordt hij benoemd tot kapitein-generaal van het Staatse leger. Maurits reorganiseert het leger volgens de antieke manier van oorlogvoering. Zijn leger wordt een voorbeeld voor Europa.

Sinds 1583 zijn de havens van Nieuwpoort en Duinkerke in Spaanse handen.

In 1585 wordt het belangrijkste deel van de Spaanse vloot dat actief was rondom de Nederlanden verplaatst naar Duinkerke. Reders die een kapersbrief hebben bemachtigd bij de Hoge Admiraliteitsraad in Brussel kunnen zich vestigen in Duinkerke.. Ook vanuit Nieuwpoort vindt er kaapvaart plaats. In 1587 besluiten de Staatsen de kapers uit Duinkerke en Nieuwpoort als zeerovers te behandelen.

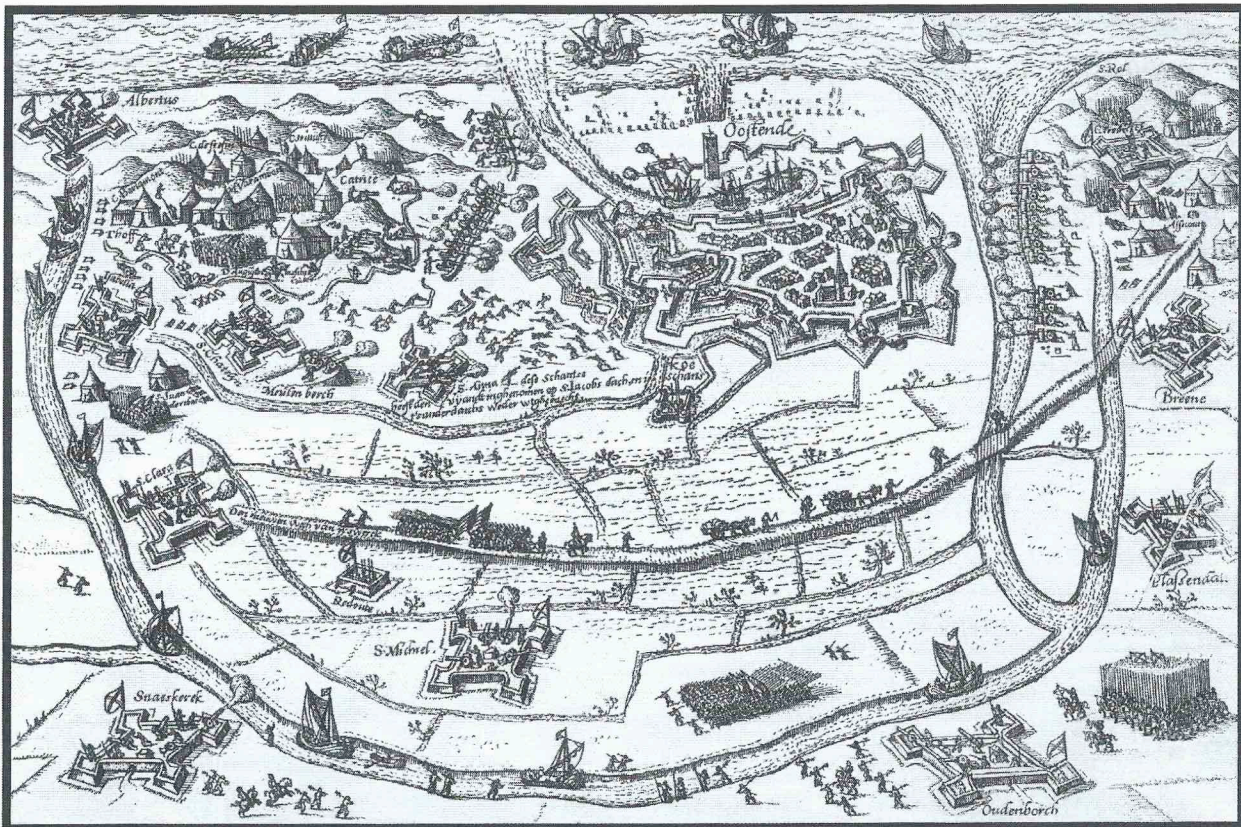
Farnese sterft op 2 december 1592 te Arras (Atrecht). Na de dood van Farnese stuurt Filips II Albrecht en Isabella naar de Nederlanden.

2) Oostende onder de Staatsen

De soldaten te Oostende zijn er meestal zo slecht aan toe dat ze geen andere oplossing zien dan het levensnoodzakelijke te roven in vijandelijk gebied. De jaren 1584 tot 1589 worden gekenmerkt door vrijbuitersacties in het Brugse Vrije en zelfs in gans het Graafschap Vlaanderen.

Dorpen en gehuchten worden platgebrand. Boeren worden van hun vee beroofd, huizen en hoeven worden geplunderd en in brand gestoken, rijke dorpelingen en reizigers worden gevangen genomen en pas tegen losgeld vrijgelaten, zelfs geëscorteerde voedseltransporten en schepen op waterlopen worden geplunderd.

Moegetergd besluiten de Staten van Vlaanderen om Oostende hard aan te pakken. Ze zullen de kuststad door een gordel van schansen, forten en wallen van het binnenland isoleren. Er worden sterktes gebouwd, ondermeer te Oudenburg (1584), Snaaskerke (1584), Leffinge (1584), Nieuwendamme (1584), Blankenberge. Het fort van Oudenburg ligt op een strategische plaats, aan een brug over de Ieperleek. De gordel kan de vrijbuiters echter niet tegen houden gezien de onderlinge afstand van de forten.

*Gravure door A. Huberti, 1633. Oostende en omliggende anno 1601.
 In de voorgrond de schansen van Snaaskerke en Oudenburg aan de Ieperleet.
 Rechts, midden: het fort van Bredene. Rechts, onder: de schans van Plassendale.
 Links, boven: het fort Albertus. Links, midden: fort Isabella.*

3) Albrecht en Isabella

In 1596 wordt Aartshertog Albrecht van Oostenrijk, zoon van Keizer Maximiliaan II van Oostenrijk, en de zuster van Filips II, infante Maria, naar de Nederlanden gezonden. Hij zal er de functie van gouverneur-generaal overnemen. Albrecht is Kardinaal-Aartsbisschop van Toledo en gewezen vice-koning en grootinquisiteur van Portugal. Hij is opgevoed aan het Spaanse hof van Filips II.

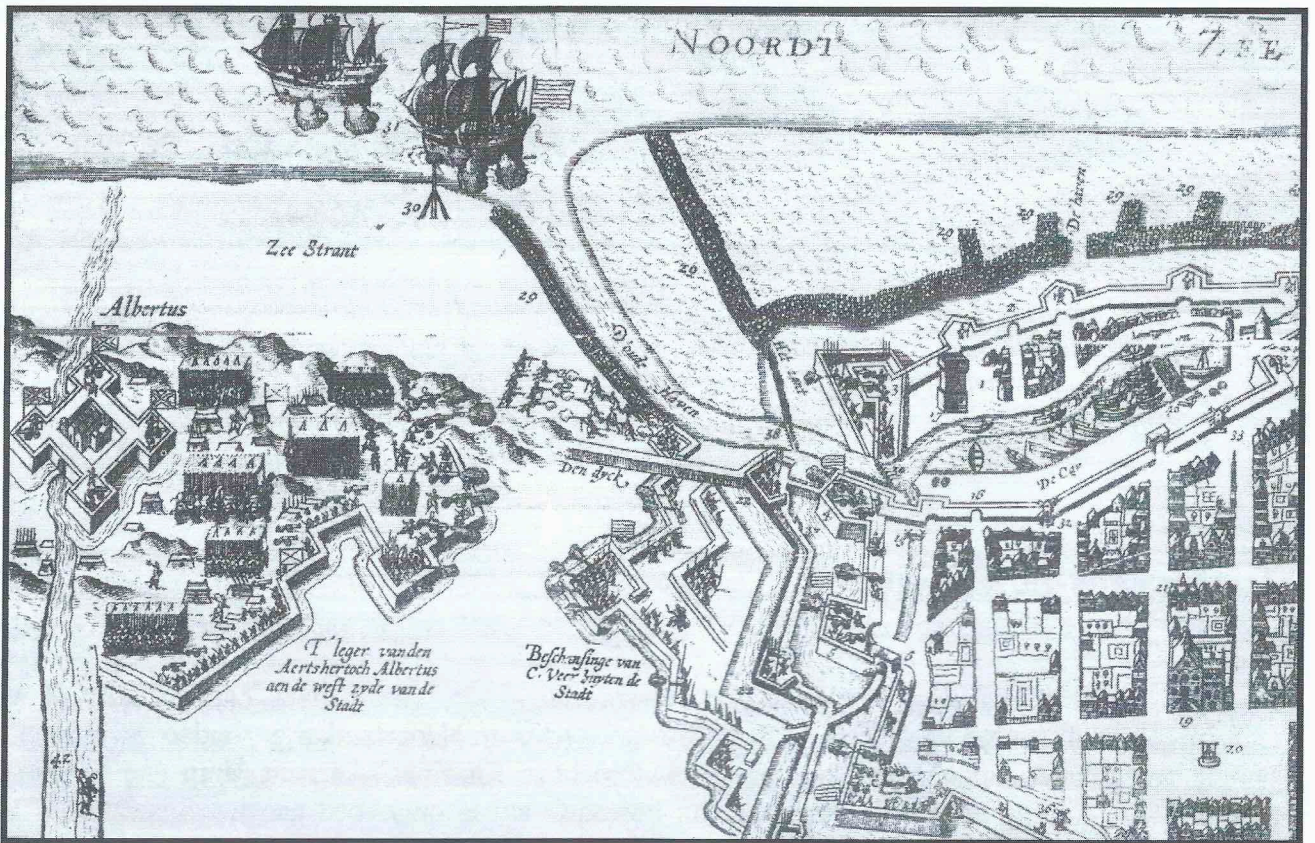
Filips besluit de soevereiniteit over de Nederlanden, de 17 provinciën, aan zijn dochter, de infante Isabella-Clara-Eugenia, over te dragen. De koning ziet in de oprichting van een onafhankelijke Nederlandse staat, een middel om de opstandige landsdelen te verzoenen en te verenigen met de veroverde gebieden. Hij wil dat ze huwt met haar volle neef Aartshertog Albrecht. Op 10 september 1597 laat Filips de verloving van Isabella met Albrecht bekendmaken. Hij deelt eveneens mee dat hij haar de Nederlanden schenkt als bruidsschat.

Op 6 mei 1598 ondertekent Filips II de Akte van Afstand die de overdracht van de soevereiniteit over de Nederlanden regelt. Albrecht en Isabella worden landvoogd van de Nederlanden. Maar er zijn ook belangrijke beperkende voorwaarden. Ze staan in feite onder streng toezicht van Spanje. Er is geen vrijheid in religieuze aangelegenheden, men moet het katholicisme trouw blijven. Rebelle en protestantisme moeten verder bestreden worden. Op 13 juli legt Albrecht zijn kardinaalsgewaad af.

Voor de plechtigheid op 21 augustus 1598, ter erkenning van Albrecht als landvoogd, worden alle 17 Provinciën uitgenodigd. De plechtigheid gaat door in de grote zaal van het Coudenberg-paleis te Brussel. Maar de banken die voorzien zijn voor de zeven noordelijke Provinciën blijven leeg... De ontsteltenis van de aanwezigen wordt nog groter als uit de voorlezing van de stukken blijkt dat de Nederlanden naar Spanje terugkeren indien de aartshertogen kinderloos overlijden. Eventuele kinderen mogen alleen met toestemming van de Spaanse koning trouwen, dochters alleen met een prins van de Spaans-Habsburgse tak. Zo zullen onze gewesten in elk geval in Habsburgse handen blijven, maar de kans op een Nederlandse tak is afhankelijk van de geboorte van een kind.

Op 13 september 1598 overlijdt Filips II. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon Filips III.

4) De kring rond Oostende sluit zich

*Het fort Albertus rond 1601
Detail uit een kopergravure van Baptist Van Deutekom.*

Gezien de talrijke plundertochten vanuit Oostende naar het Vlaamse platteland vragen de Vier Leden van Vlaanderen (Gent, Brugge, Ieper, het Brugse Vrije) in 1598 aan het centrale gezag te Brussel, de toestemming om een reeks forten op te trekken rond Oostende om de stad te isoleren. In maart 1599 besluiten de Staten Van Vlaanderen Oostende met drie forten in te sluiten, op eigen kosten.

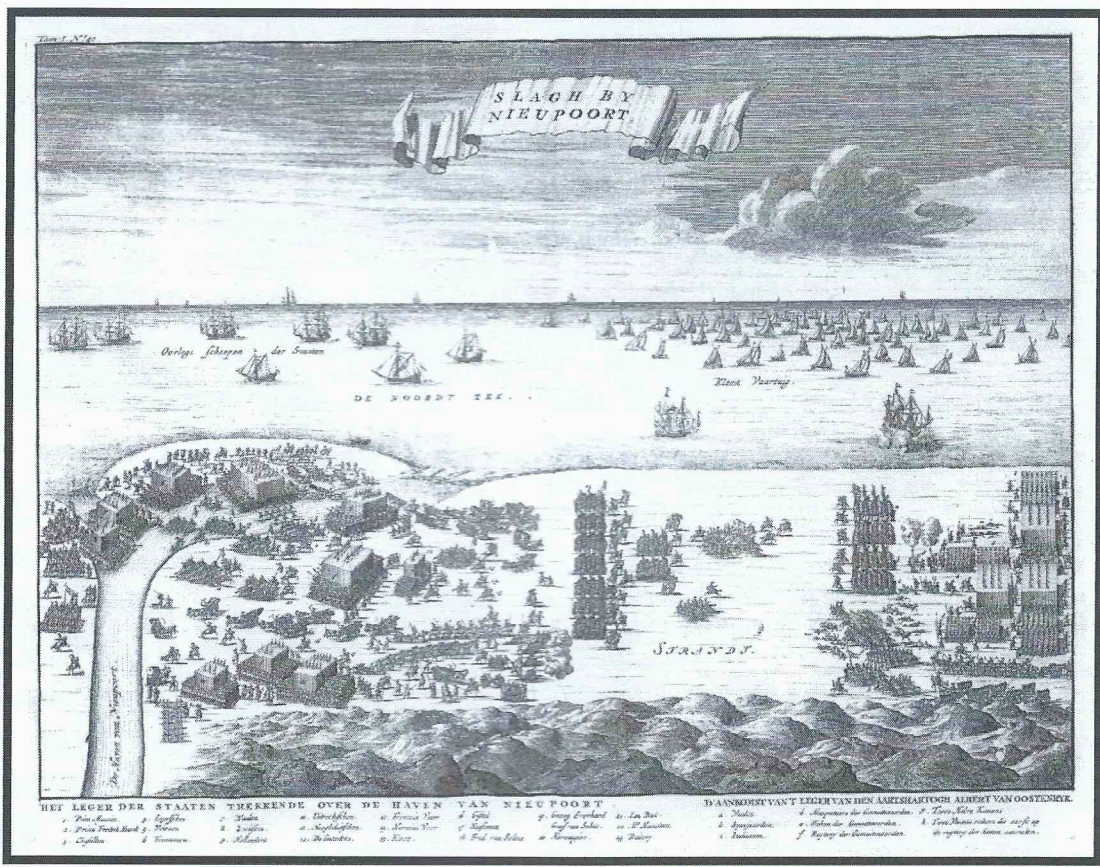
Op 15 juli 1599 heeft de eerste aanbesteding plaats, nl. voor het fort Sint-Clara ten zuiden van Oostende. Begin augustus wordt gestart met de bouw. Op 15 augustus kan men beginnen met het fort Isabella. In oktober wordt begonnen met de bouw van het fort Albertus (niet in het

oorspronkelijke plan begrepen). De bedoeling van het fort Albertus is de weg naar Nieuwpoort, langs strand en duinen, af te snijden. Eind januari 1600 is dit fort afgewerkt

Op 1 december 1599 wordt er gestart met de bouw van het fort van Bredene (het 'Oosterfort'). Om het gat te dichten tussen de forten van Bredene en Sint-Clara wordt op 15 januari 1600 fort Sint-Michiel ('Colombaye') aanbesteed en nog eens drie schansen tussen Bredene en Colombaye. Al die forten worden met elkaar verbonden door wegen en dijken die in een wijde boog omheen de stad lopen.

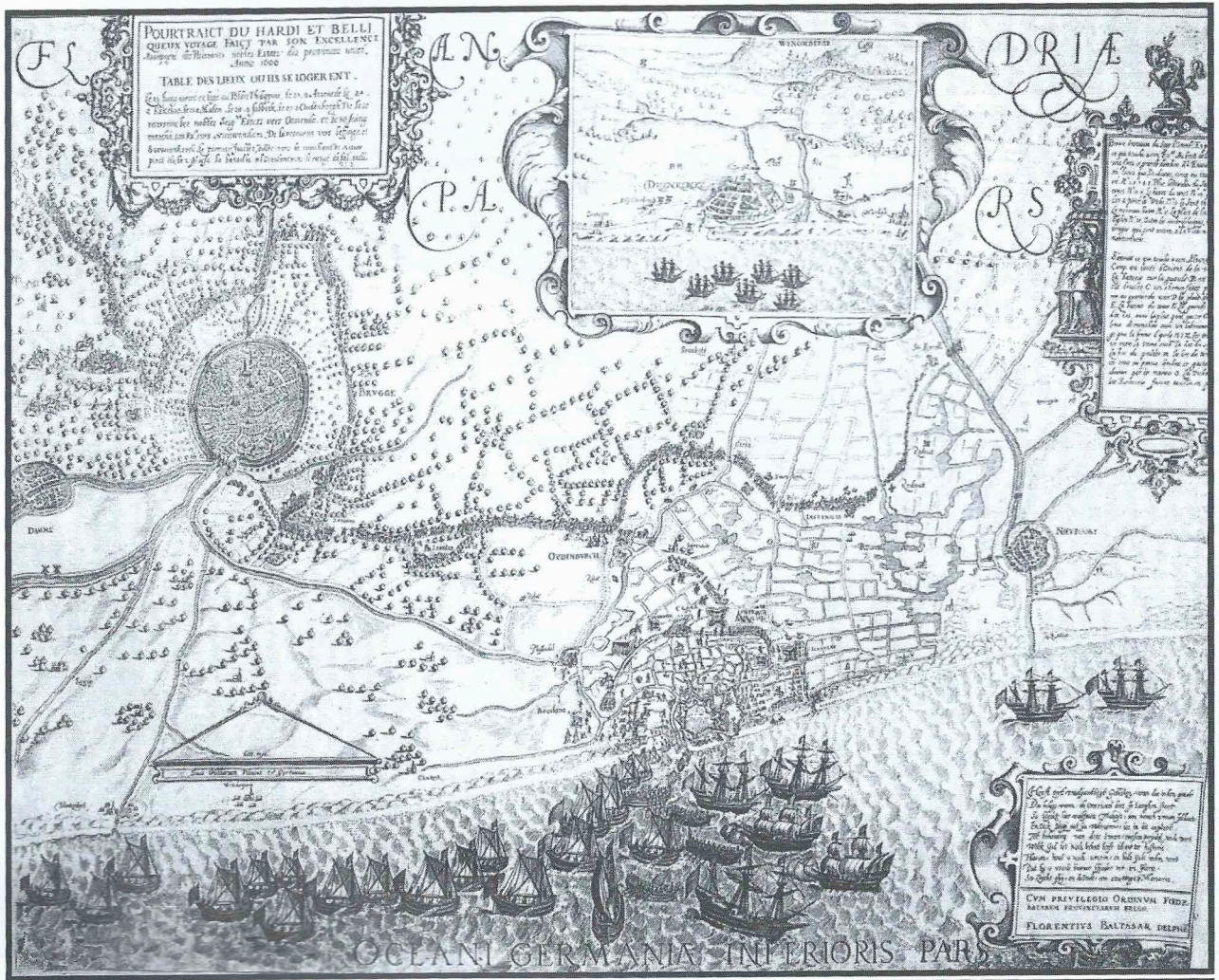
De Spanjaarden hebben dus de stad door een dubbele keten van forten geïsoleerd van Vlaanderen. De buitenste kring bestaat dus ondermeer uit de forten van Blankenberge, Plassendale, Oudenburg, Snaaskerke.

Ondertussen zit men in Oostende ook niet stil. In 1600 is Oostende een van de meest versterkte steden van Europa. Een indrukwekkende dubbele gordel van bastions en ravelijnen beschermt de stad. Deze gordel is op zijn beurt omgeven door grachten en beken die zelfs bij eb voldoende water bevatten, zodanig dat een snelle opmars van de vijand zeer moeilijk is. Oostende is een vrijwel oninneembaar eiland.

*'Het leger der Staaten trekkende over de haven van Nieuwpoort'
 'D'aankomst van 't leger van den aartshartogh Albert van Oostenrijk'
 Kopergravure. Anoniem. 1682.*

5) Nieuwpoort 1600

'De tocht door Vlaanderen'

Gravure van Florentius Balthasar van Berckenrode (1562? – 1616), 42,0cm x 53,5cm,

De hoofcartouche beschrijft de etappes van de veldtocht:

'Table des lieux où ils se logèrent : le 22 juing, arrivé et logé au Poldre Philippine, le 23 à Assenede, le 24 à Eekeloo, le 25 à Malen, le 26 à Jabbeck, le 27 à Oudenborgh et le 30 juing marcha son Excellence vers Nieuwendam, de là retourna vers Leffinge et Savarienkerck. Le premier juillet d'ille cvers la couchant de Nieuwpoort. Le 2 juillet, se fit la bataille à l'occident, vers la rivage de ladite ville.'

Voor het maken van de gravure verkreeg Van Berckenrode vooraf 200 gulden, daarna 100 gulden voor het graveerwerk. Bovendien had hij 4 jaar octrooi voor de druk.

Na het overlijden van Van Berckenrode (1616) wordt H.Hondius eigenaar van de platen.

De havens van Nieuwpoort en Duinkerke zijn sinds 1583 in Spaanse handen. Het optreden van de Spaanse vloot en van Duinkerke kapers zijn erg schadelijk voor de Hollandse en Zeeuwse koopvaardij. Ook de visvangst en dus de bevoorrading van de bevolking is bedreigd. De Staten hebben een weinig efficiënte blokkadevloot voor die havens. Door de verovering van Nieuwpoort en Duinkerke zouden er blokkade-schepen vrijkomen om Sluis en zijn Spaanse galeien aan banden te leggen. De contributies in Vlaanderen zouden fel uitgebreid kunnen worden.

Duinkerke zou ook kunnen dienen als wisselmunt om de aanzienlijke Staatse oorlogsschuld aan Engeland verder af te bouwen.

De Staten-Generaal beslist om een troepenmacht aan land te zetten te Oostende, de blokkade rond Oostende te doorbreken en dan westwaarts langs het strand op te rukken om Nieuwpoort te neutraliseren en dan Duinkerke te veroveren. Legeraanvoerder Maurits van Oranje gehoorzaamt met veel tegenzin. De aanvoerlijnen zijn te lang en hij zou door de Spaanse troepen kunnen ingesloten worden want in Gent, Brugge en Sluis liggen belangrijke Spaanse garnizoenen. Omsingeling van het leger zou wel eens het einde van de Republiek kunnen betekenen.

De Staten-Generaal rekent er op dat een massale inzet de doorslag zal geven. De logistieke prestatie van de Republiek, meer dan 10.000 man voetvolk en 2000 cavaleristen (aantallen verschillen naargelang de bron), dwingt inderdaad bewondering af. Francis Vere en zijn Engelse soldaten, die later een grote rol zullen spelen tijdens het Beleg van Oostende, bevinden zich eveneens onder het krijgsvolk. Verder ook grote contingenten Fransen, Walen, Zwitsers, Duitsers. De vloot voor transport en begeleiding telt meer dan 1300 schepen. Maurits van Nassau heeft de militaire leiding. De Staten-Generaal zal, onder leiding van landsadvocaat Johan Van Oldenbarnevelt, de hele operatie sturen vanuit Oostende.

Het startsein moest gegeven worden op 18 juni 1600. Maar het schema komt onder druk. Door harde tegenwind kan de vloot niet uitvaren. Er wordt beslist om op 21 juni 1600 in Zeeuws Vlaanderen, ter hoogte van Philippine, te landen en over land op te rukken via Eeklo, Maldegem, Oudenburg en Oostende. Ze hebben 37 stukken geschut mee. Zodra het weer het toelaat wordt ook de vloot naar Oostende gestuurd, alwaar er nog meer geschut wordt ontscheept. De formatie die te land optrekt naar Nieuwpoort is 16km lang. Maurits had geen goede kaarten bij de hand, waardoor verkeerde en onbegaanbare wegen werden ingeslagen. Het verrassingseffect gaat volledig verloren. Hoe zou de geschiedenis verlopen zijn indien er in deze periode geen storm geweest was ??? Ook de verhoopte steun van de Vlaamse bevolking die Maurits als bevrijder van het Spaanse juk moest inhalen, bleef uit.

Rond Oostende worden door Maurits enkele versterkingen die in Spaanse handen zijn veroverd. Ondermeer op 27 juni de schans bij Oudenburg, verder het fort van Bredene, de schans van Plassendale en de schans van Snaaskerke waar het ganse garnizoen wordt vermoord. Ten westen van Oostende wordt op 28 juni het strategisch belangrijke fort Albertus na zware gevechten ingenomen. Voorbij Oostende vordert het Staatse leger slechts langzaam richting monding van de IJzer wegens onbegaanbare wegen. Op 1 juli bereikt het leger de IJzer bij Nieuwpoort. Diezelfde dag komen honderd Staatse schepen met proviand en munitie aan bij de haven van Nieuwpoort. Op 2 juli begint de oversteek van de IJzer.

Maar, eveneens op 1 juli, krijgt Maurits bericht dat Aartshertog Albrecht met een grote troepenmacht naar Nieuwpoort onderweg is. De snelheid van optreden van het koninklijke leger is enorm. Op 29 juni is Albrecht met zijn leger van ruim 8000 man voetvolk en 1600 man cavalerie uit Langerbrugge bij Gent vertrokken en bereikt Brugge. Het leger bestaat uit soldaten van Spanje, Italië, Ierland en Wallonië. Op 1 juli worden de forten/schansen van Oudenburg, Bredene, Plassendale en Snaaskerke heroverd. Het Spaanse leger vordert snel, ondermeer door gebruik te maken van de wegen die de Staatsen begaanbaar gemaakt hebben en in goede staat hebben achtergelaten. Op 2 juli bereikt Albrecht de kust, waardoor Maurits van het bruggenhoofd Oostende wordt afgesneden.

Het Staatse leger behoudt nu enkel nog het fort Albertus. Maurits geeft opdracht aan de 2500 man infanterie en 500 ruiters die de IJzer nog niet over zijn om Albrecht tegen te houden. De confrontatie op 2 juli is van korte duur. Na nauwelijks een half uur slaan de Staatsen op de vlucht als ze de overmacht aan Spaanse zijde zien. Te Leffinge nabij Oostende worden achthonderd

Op 6 juli start het Staatse leger alsnog het beleg van Nieuwpoort op. Het regenweer, de inundaties, het verzet van de belegerden, het tekort aan voedsel en een verwachte Spaanse tegenaanval, doen Maurits op 15 juli besluiten om het beleg op te breken en zich naar Oostende terug te trekken. Hij probeert nog een aantal forten rond Oostende, bv. fort Isabella, in te nemen, maar dat mislukt. Fort Albertus wordt volledig met de grond gelijk gemaakt.

Op 18 juli heeft Maurits te Oostende een onderhoud met Johan van Oldenbarnevelt en vertegenwoordigers van de Staten-Generaal. De hoop op een succesvolle verovering van de Vlaamse kust is verdwenen. Men besluit het Staatse leger via Oostende in te schepen en terug te keren naar Zeeland. Op 30 juli is de evacuatie voltooid. Een garnizoen van 4000 man blijft achter in Oostende in het vooruitzicht van een beleg.

De hele campagne heeft handenvol geld gekost en niets concreet opgeleverd. Strategisch is de veldtocht in Vlaanderen een volledige mislukking. Er is geen gebied veroverd, de Duinkerkse kapers blijven ongemoeid en er zijn flinke verliezen aan manschappen.

Nochtans weet Maurits heel wat prestige te halen uit zijn overwinning. Prenten van de slag verbreiden de roem van Maurits in binnen- en buitenland. Ook vandaag nog staat in Nederland de Slag bij Nieuwpoort in hoog aanzien.

De roem die Maurits vergaarde gaf hem de mogelijkheid om Van Oldenbarnevelt in een kwaad daglicht te zetten. Maurits was vanaf het begin tegen een tocht naar Duinkerke, maar was er door de Staten-Generaal onder leiding van Van Oldenbarnevelt toch heen gestuurd. Nu de doelstellingen van de tocht niet bereikt zijn, kan Maurits wijzen op alle bezwaren die hij vooraf heeft kenbaar gemaakt. De vertrouwenscrisis tussen Maurits en Van Oldenbarnevelt zal niet meer goed komen.

6) En verder

In 1601 begint Albrecht het fameuze beleg van Oostende. Dat zal duren tot 1604. Het beleg van Oostende is reeds uitgebreid beschreven in andere publicaties, ondermeer in De Plate. Op 19 mei 1604 vat het Staatse leger het beleg van Sluis aan met als doel de militaire druk op Oostende te verlichten. Sluis wordt volledig van de buitenwereld afgesneden en uitgehongerd. Op 20 augustus geeft Sluis zich over.

Vanaf die tijd is West Zeeuws-Vlaanderen in handen van Nederland. De grens tussen de Spaanse Nederlanden en de Verenigde Provinciën stabiliseert zich in het Zwin-gebied. De Noord Nederlanders hebben nu de Scheldemonding stevig onder controle.

Staatsse soldaten gedood door hun achtervolgers. De rest vindt een onderkomen te Oostende. Om geen onrust te veroorzaken geeft Maurits opdracht om de nederlaag voor zijn troepen geheim te houden.

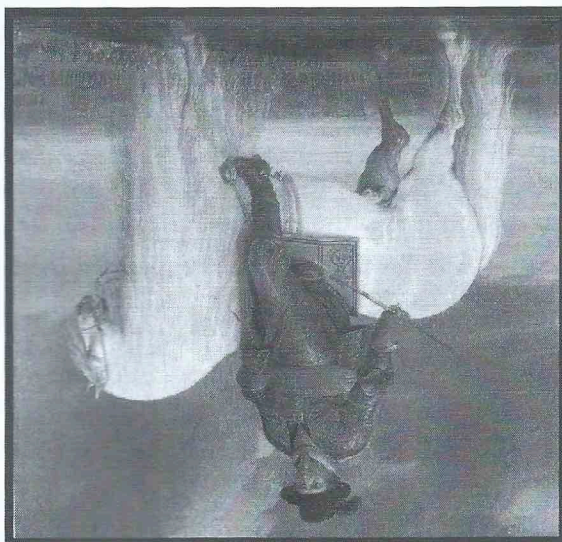
Albrecht staat nu voor de keuze, ofwel direct naar Nieuwpoort trekken ofwel het fort Albertus, even buiten Oostende, veroveren.

Maurits had in de ochtend van 2 juli, zijn leger opdracht gegeven om van over de IJzer terug te keren. Rond 11 uur laat hij zijn troepen opstellen in drie linies, vanaf de hoogwaterlijn van het strand tot in de duinen van Lombardsijde. Het mulle zand en de steile duinen zullen het lastig maken voor de aanvallers, zodanig dat de Staatsse troepen zich slechts defensief hoeven op te stellen. De Staatsse schepen die bij Nieuwpoort aanwezig zijn worden de Noordzee opgestuurd. Een aantal van die schepen worden waargenomen door Albrecht. Hij vermoedt dat er een terugtocht aan de gang is en dat Maurits zich aan boord bevindt van het schip met de standaard van de prins van Oranje.

Albrecht besluit de strijd aan te gaan. Hij laat zijn troepen in slagorde opstellen met de bedoeling een tegenaanval van de Staatsse troepen uit te lokken. Maurits beschikt over 9000 man voetvolk en 1500 man ruitery. De aartshertog beschikt over 6000 man voetvolk en 1200 ruiters. Op 2 juli 1600 geeft Albrecht het bevel tot de aanval.

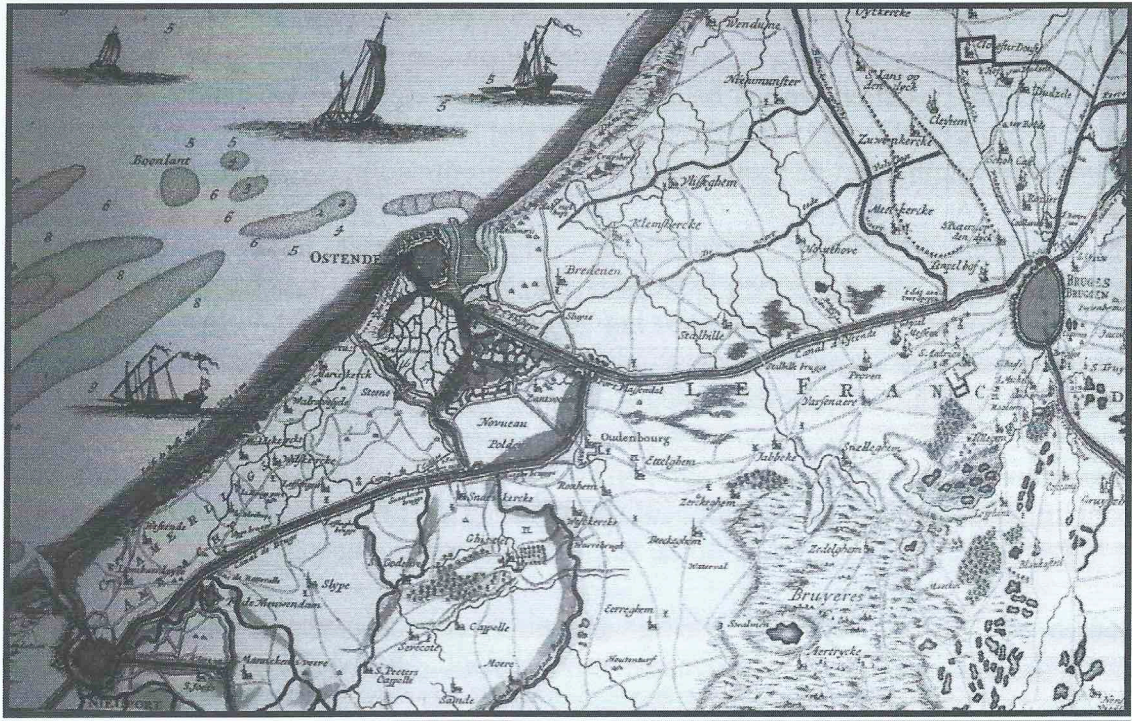
Er wordt hevige strijd geleverd met bloedige vijf-aan-lijf gevechten. Door de strategische opstelling van de Staatsse troepen moeten de Spanjaarden tegen de zon en de wind in vechten. Aan het begin van de slag wordt op het strand amper gevocht. Het is vloed, de ruimte op het strand is zeer beperkt. De grootste krachtsinspanning komt in de duinen te liggen. Dankzij het oordeelkundig inzetten van reserves en het overwicht van zijn ruitery behaalt Maurits, na een drie uur durende strijd in de duinen van Nieuwpoort, zijn beroemdste overwinning.

Albrecht raakt gewond en moet het slagveld verlaten. De Spaanse troepen zien dit als een teken van terugtrekking en slaan massaal op de vlucht. Albrecht laat zijn prachtig paard achter en vlucht naar Brugge. Het paard wordt een oorlogstrofee. Maurits laat zich zittend op het paard portretteren.

Prins Maurits op witte hengst die is buitgemaakt op Albrecht van Oostenrijk.

Het Spaanse leger telt ongeveer 3.000 gesneuvelden en 600 krijgsgevangenen. Bij het Staatse leger zijn er ongeveer 1.000 doden en 700 zwaargewonden.

Detail uit 'De Vlaamse kust van Nieuwpoort tot Sluis'
 Kopergravure, 41,0 x 55,4cm, van Eugène-Henri Frickx (Brussel 1644-1730)
 uit 'Atlas des Pays Bas', Covens en Mortier, Amsterdam 1745.

Gezien de **sluiting van de Scheldemonding** (dit wil zeggen dat het transport op de Schelde volledig door Noord-Nederlandse schepen diende te gebeuren en dat er tol hoefde betaald te worden) probeert men de haven van Antwerpen te ontsluiten door stroomopwaartse kanalen te graven. Op 3 september 1613 starten de eerste graafwerken van het kanaal Gent-Brugge. Die duren tot 1622. Het stuk Brugge-Plassendale wordt in 1618-1623 gerealiseerd. In 1622 wordt een kanaal gegraven van Plassendale naar Oostende. Er komt ook een kanaal Plassendale-Nieuwpoort dat in 1640 wordt voltooid. Dit kanaal vervangt de vroegere Yperleet, wiens bedding op sommige plaatsen in het nieuwe kanaal ligt terwijl al te uitgesproken bochten worden afgesneden. Tussen 1664 en 1666 wordt het al bestaande kanaal Plassendale-Oostende recht getrokken, uitgediept en verbreed. Door deze verbetering kan reeds in 1665 het eerste zeeschip via Oostende, Brugge en Gent, Antwerpen binnenvaren. Oostende wordt de voornaamste haven van Vlaanderen. De kanalen worden mooi weergegeven op de kaart van E.H. Frickx.

In oktober 1605 krijgt Isabella een miskraam. De kans op verdere nakomelingen wordt laag geschat. In 1616 is bij de aartshertogen elke hoop op de geboorte van een opvolger opgegeven.

Albrecht overlijdt op 13 juli 1621 in het paleis op de Coudenberg. Hij wordt begraven te Brussel in de Sint-Goedelekerk. Daar zijn huwelijk met Isabella kinderloos gebleven is komen de Nederlanden, zoals voorzien in de schenkingsakte van Filips II in 1598, weer rechtstreeks in handen van de Spaanse koning. Hoe zou de geschiedenis verlopen zijn indien Isabella niet kinderloos gestorven was en er dus ook een Nederlands Habsburgse tak zou geweest zijn?

Na de dood van Albrecht verliest Isabella de soevereiniteit over de Nederlanden. Op vraag van Filips III blijft ze landvoogdes van de Nederlanden tot aan haar dood. Isabella sterft op 2 december 1633 en wordt aan de zijde van Albrecht begraven.

Onder druk van de zeer benarde financiële situatie bij beide partijen, worden onderhandelingen gevoerd. Op 24 april 1607 komt het tot een bestand van zes maanden tussen Spanje, de aartshertogen en de Verenigde Provinciën.

In april 1609 komt het, tot grote vreugde van Noord en Zuid, tot een Twaalfjarig Treves of Bestand. Dit bestand erkent de onafhankelijkheid der Verenigde Provinciën, zonder enige beperking op politiek of religieus gebied, en dus de-facto de scheiding der Nederlanden. Gewetensvrijheid voor aanhangers van andere religies dan de katholieke wordt in het Zuiden niet toegestaan en de Spaanse troepen zullen er blijven.

Het Twaalfjarig Bestand is tegen de zin van Maurits. Hij raakt hierdoor in een politiek conflict met raadspensionaris Johan van Oldenbarnevelt. Dit geschil eindigt met de onthoofding van Van Oldenbarnevelt.

De onafhankelijkheid van de Republiek wordt pas officieel door Spanje erkend door de Vrede van Munster op 30 januari 1648. Dit is 80 jaar na het uitbreken van de vijandigheden. De katholieke Zuidelijke Nederlanden blijven bij Spanje.

De Noorderlijke en de Zuidelijke Nederlanden blijven tot op vandaag gescheiden entiteiten, behalve voor een korte periode tussen 1815 en 1830.

FOTO OP HET TITELBLAD

HET TWEDE SPOORWEGSTATION OOSTENDE-STAD.

Sinds 1870 was er een doorlopend verbindingsspoor naar het Oostendse zeestation ten behoeve van de “bootreizigers”.

Het tweede station was ontworpen als kopstation met de voorgevel aan het Vander Sweepplein (naam van de hoofdingenieur van de spoorwegen). Doch was er een dubbele poortopening, met afsluitbare poort, waar het dubbelspoor naar het zeestation doorheen liep, over het stationsplein heen.

Op de foto zien wij deze poortopening met in de achtergrond een stomende locomotief, evenals de sporen van het Vander Sweepplein. Voetgangers en voertuigen lopen en rijden gewoon over de “overweg” op het plein. Wanneer er een trein van of naar het zeestation reed, werd de spoorovergang afgesloten door rolbarelen.

Het verbindingsspoor bleef in gebruik tot 1896, toen er een rechtstreekse spoorlijn aangelegd werd vanuit het zeestation naar de spoorlijn Oostende-Brussel ter hoogte van de Conderdam (Stene), ten behoeve van de internationale treinen.

door Roger JANSOONE

15. VAKBEWEGING EN U.H.G.A. (Unie van Hand- en Geestesarbeiders)

“Geluk van eenwording met andere mensen,
honger en hunkering, moeten leiden
naar liefde, vrij van zelfzuchtige wensen.
Dàn pas kan komen het nieuwe getijde.”

Henriette Roland-Holst in “Tussen tijd en eeuwigheid” (1934)

“Si tous les gars du monde
se décidaient d’être copains
et se partageaient un beau matin
tous leurs espoirs et leurs chagrins!”

(uit een destijds zeer populair lied van “ Les Compagnons de la Chanson “)

Van officiële vakbondswerking naar ondergrondse vakbeweging

De bevlogen socialistische dichteres Henriette Roland Holst-van der Schalk (1869-1952) is in menig opzicht een uniek fenomeen, niet alleen in de Nederlandse literatuur maar wellicht nog meer - via die literatuur, en meer bepaald haar poëzie - in de bewogen geschiedenis van de arbeidersbeweging in de Lage Landen. Zij was de dochter van een streng-aristocratische en kunstzinnige notaris en van een (vroegtijdig) feministische en sterk ethisch gerichte vrouw. Toen niet zo direct een milieu waaruit je een strijdbare socialistische vrouw kon rekruteren (maar misschien wel een *Dolle Mina* “avant la lettre”?). Door haar huwelijk met de beroemde dichter Herman Gorter maakte zij kennis met het sociaal gerichte cultuurweekblad “De Kroniek”. In 1902, “op de kentering der tijden geboren”, publiceerde zij haar verzenbundel “De nieuwe Geboorte”, waarin zij haar overgang tot het socialisme bezong, tevens een hulde aan de geest van offervaardigheid in de strijd voor de ontvoogding van de arbeidersklasse. En precies dié geest was *opnieuw* nodig – in totaal andere omstandigheden – *tijdens de bezetting*.

Maar...vakbondswerking of vakbeweging, is er een verschil? Ogenschijnlijk niet en heden ten dage is het ene een synoniem van het andere. Doch tijdens de bezetting was er wel degelijk een verschil ... dat eventueel een kaartje-zonder-retour naar Breendonk of een ander KZ kon bezorgen. Want van officiële vakbondswerking in organisatorisch verband was er toen geen sprake meer, en wie zich dan maar waagde aan een engagement in een clandestiene vakbeweging liep voortdurend het risico te worden opgepakt door de Gestapo.

Voor sommige syndicalisten was het nochtans blijkbaar vrij rooskleurig opnieuw begonnen na de bezetting van België in mei 1940. De Belgische vakbondsleiders waren nochtans zeer terecht ervan overtuigd dat in geval van bezetting er nauwelijks nog kans was van enige voortzetting van een vrije en zelfstandige vakbondswerking onder een nazi-regime. In nazi-Duitsland waren de “Gewerkschaften” immers al lang opgedoekt. Hoe zou dan mogen verwacht worden dat de Duitsers in een bezet land zouden dulden wat bij hen zelf verboden was? De nationale vakbondsleiders verkozen dan ook de Belgische regeringsleden te volgen in hun aftocht naar Frankrijk. Aan hun in België achtergebleven medewerkers gaven zij het consigne van “voorlopig” alle vakbondswerking

stop te zetten om alzo te voorkomen dat de nazi's al meteen de vakbonden voor hun eigen kar zouden inspannen.

Maar toen zij in juli/augustus 1940 terugkeerden naar België, werden zij geconfronteerd met een verwarde toestand. Sommige medewerkers hadden zich gehouden aan hun consignes, doch anderen hadden gemeend dat het allemaal nog best zou kunnen meevallen en dat ook onder een Duits bewind - zij het in onderling overleg - een enigszins "normale" vakbondswerking zou mogelijk zijn. Zij werden in die overtuiging gesterkt door de toen algemeen overheersende mening dat Duitsland duidelijk de oorlog had gewonnen en dat Groot-Brittannië weldra vredesonderhandelingen zou *moeten* aanknopen (... wat vermoedelijk ook zou gebeurd zijn indien er geen Winston Churchill was geweest!). Hoe dan ook, zowel de socialistische als de christelijke vakbondsleiders poogden opnieuw de leiding naar zich toe te trekken, en wel met de bedoeling zich *volstrekt niet* in te laten met het nazi-regime. Dat dit laatste het einde zou kunnen betekenen van iedere vorm van officiële en vrije vakbondswerking, daarover maakten zij zich geen illusies!

De *Militärverwaltung* had inderdaad andere plannen, namelijk de oprichting van een "eenheidsvakbond", de "Unie van Hand- en Geestesarbeiders – U.H.G.A.", die uiteraard geen vakvereniging zou zijn ter verdediging van de rechtmatige beroepsbelangen van arbeiders en bedienden ...maar die enkel zou moeten dienen om tewerkstelling in Duitsland vlot en moeiteloos te laten verlopen. Het nazi-regime zag alhier immers uitsluitend een nieuw en aanlokkelijk potentieel van arbeidsreserves voor het in stand houden van de Duitse oorlogsindustrie, die in toenemende mate zou moeten afrekenen met het cruciaal feit dat steeds meer Duitse arbeidskrachten zouden onttrokken worden aan het arbeidsproces ingevolge oproeping onder de wapens. Want wat de publieke opinie ook mocht denken, er was in Duitsland een man aan de top die helemaal niet dacht aan vrede maar die integendeel reeds volop plannen beraamde voor een nieuwe aanvalsoorlog, thans tegen de Sovjet-Unie. En om zo'n reusachtig land aan te vallen en onder de voet te lopen, had je inderdaad behoorlijk wat soldaten nodig!

Een Oostendenaar in de branding

Hier duikt in deze historiek de merkwaardige figuur op van **Louis Major**, een "enfant terrible" van de socialistische beweging, een bevlogen doordrijver, een bekwaam organisator, een vinnige spreker en debater, een strijdlustig en eigengereid karakter, een creatieve persoonlijkheid met de nodige verbeeldingskracht, een autoritaire leider, een koppige en taaie tegenstander, een snelle beslisser, ... kortom iemand met al de kwaliteiten en hoedanigheden om een geslaagde vakbondssecretaris (en zelfs veel meer dan dat!) te kunnen worden. Daarbij had hij, ofschoon zelf geen politicus, ongetwijfeld ook een *politieke* visie die verder reikte dan de dagiespolitiek van de toenmalige (en ook nog hedendaagse) politici, wat hem aldus onvermijdelijk voorbestemde tot het insgelijks opnemen van diverse politieke mandaten tot op een hoger echelon. In tegenstelling tot zijn christelijke "spitsbroeder" Gust Cool en de meeste andere vakbondsleiders, heeft hij aldus uitdrukkelijk en officieel tevens een belangrijke *politieke* rol gespeeld, en dit - zeer opmerkelijk en uitzonderlijk in dat tijdsbestek - *reeds tijdens de bezetting*. Want al tijdens de bezetting voelde hij zich hiertoe aangespoord omdat hij reeds vroeg begon in te zien dat het door communisten gedomineerde Onafhankelijkheidsfront - O.F./F.I. - dadelijk na de bevrijding (waaraan hij overigens nooit een moment heeft getwijfeld!) een voor de K.P. politiek zeer gunstige wind zou doen waaien in het naoorlogse België, en dit uiteraard ten nadele van de B.S.P. Dit politiek inzicht had hij al vlug verworven in de jaren dertig tijdens de Spaanse burgeroorlog, toen hij, als leider van de "Roode Valken", vrijwilligers rekruteerde voor het anti-Franco "vreemdelingenlegioen" (de Internationale Brigades) ...en hierbij allengs (zij het wel vanuit België) geconfronteerd werd met de brutale machtsovername, in het republikeinse kamp, door de vanuit Moskou gesteunde Spaanse communisten. Hij is later dan ook steeds op zijn hoede geweest voor communistische infiltratie (meer bepaald door Amada-militanten) in "zijn" vakbond, en toen zij dat voorts eveneens

probeerden in de christelijke vakbeweging werden zij daar tijdig “onderschept” en “weggezuiverd”. Maar tijdens de bezetting had hij vanzelfsprekend behoefte aan een “mariage de raison” met die knalrode broeders in de gemeenschappelijke strijd tegen de nazi’s. Het was dus voor hem een kwestie van de kool en de geit te sparen, doch steeds met de onderliggende gedachte om allerlei al dan niet slinkse (of linkse) middelen te vinden om de communistische overheersing in de verzetsbeweging tegen te gaan. Intussen werd de vakbond opnieuw een clandestiene “beweging”, zoals bij het prille begin in de 19^e eeuw, toen iedere vorm van vakbondswerking in de kiem werd gesmoord door het katholiek/liberale establishment. “Nihil novi sub sole ...”

Met deze Oostendenaar “in de branding” - samen met enkele medestanders van het eerste uur - heeft die “ondergrondse” socialistische vakbeweging kunnen overleven gedurende vier lange en bange jaren. Voor de socialistische beweging en partij is dit van cruciaal belang geweest. Dank zij die bestendige en veelzijdige actie vanuit de “catacomben” heeft vrijwel onmiddellijk na de bevrijding de partijpolitieke werking van de B.S.P., samen met de vakbondswerking van het A.B.V.V., zichzelf kunnen herpakken en heropstarten in een tempo dat in onze buurlanden zelden werd geëvenaard. Uiteraard heeft dit ook de andere partijen en vakbonden ertoe aangezet om op hun beurt vrij snel weer over te gaan tot “business as usual”. Zijn standbeeld in Antwerpen heeft “de Louis” dan ook dubbel en dik verdiend (ook al is dat in de trotse Scheldestad voor een “aangespoelde” Westvlaming niet zo evident!), doch in zijn eigen vaderstad Oostende is hij intussen nagenoeg vergeten. Een travaillistische socialist-van-de-werkmensen ligt hier blijkbaar (nog) niet zo goed in de markt ...

“ a tale of two cities “: een levensverhaal tussen Oostende en Antwerpen

Het levensverhaal van Louis Major (1902-1985) is in historisch en sociologisch opzicht bijzonder interessant omdat het meteen een inzicht biedt in de politiek/syndicale geschiedenis van Oostende tijdens het interbellum en vervolgens de bezetting. Hij zag in 1902 het levenslicht in een arm vissersgezin. Naar eigen zeggen hadden ze thuis “geen nagel om aan hun gat te scharten” (ongetwijfeld een typisch Oostendse uitdrukking!). Zijn vader keek dan ook uit naar enige lotsverbetering en dat meende hij te kunnen bereiken door in 1908 meestergast te worden bij het baggerbedrijf nv De Cloedt. Die vader van een toekomstige vooraanstaande socialist was eigenlijk ...een liberaal. Dat was (en is) in Oostende niet zo uitzonderlijk, destijds (in de tweede helft van de 16^e eeuw, tot en met het beleg van Oostende) een vooruitgeschoven calvinistisch bolwerk van de Nederlandse Staten-Generaal. En aldus een oude geuzenstad - vrijzinnig en vrijheidslievend - zoals ook Gent en Aalst, waar - *los van* de volksvreemde Franstalige liberale burgerij - door de eeuwen heen een harde kern van rasechte “volkse” liberalen heeft kunnen stand houden. Doorgaans eenvoudige arbeiders, kleine middenstanders en ambachtslieden, met in Oostende een eigen ziekenfonds “Help U Zelf” en zelfs (contradictio in terminis?) een eigen liberale vakbond. Terloops aangestipt : dit merkwaardig historisch/sociologisch fenomeen (uniek in Europa) kan je ook nog aantreffen in bepaalde plattelandsgemeenten. Zoals in Eernegem waar bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2006 een liberale scheurlijst “Blauw” (what’s in a name?) het met groot gemak won op de officiële VLD-lijst die daardoor werd teruggedrongen in de oppositie (intussen werden ze in 2012 weer broederlijk verenigd).

Dat baggeren was voor vader Major echter van korte duur, want met de oorlog in 1914 werden alle havenactiviteiten plots stopgezet. Hij werd dan maar opnieuw kustvisser, doch in 1916 is hij op zee omgekomen bij een schipbreuk. Louis was toen nog maar net veertien. Zijn halfblinde moeder bleef met haar gezin hulpeloos achter, zonder enig inkomen. Te midden van al die ellende en zwarte armoede, nog aangescherpt door oorlogsomstandigheden, is toen in de kleine Louis de toekomstige socialist ontwaakt. Ofschoon een goede leerling, zag hij zich ertoe verplicht “de kost te gaan verdienen” in plaats van nog verder naar school te gaan, en dit heeft hem getekend voor de rest van

zijn leven. Zo belandde hij als piepjonge hulparbeider in het stedelijk gas- en elektriciteitsbedrijf waar hij een opleiding kreeg voor elektricien, wat hij dan gebleven is tot in 1924.

Als bestuurslid van de Socialistische Jonge Wacht werd hij toen opgemerkt door de Oostendse BSP-volksvertegenwoordiger Daan Boens, die hem, via het toekennen van een studiebeurs, deed opnemen in de *Arbeidershogeschool* in Brussel (gesticht door Hendrik De Man en Louis de Brouckère), waar hij gedurende tien maanden de gelegenheid kreeg om een diepgaande scholing te volgen die richtinggevend zou worden voor zijn verdere loopbaan. Als leraars had hij niemand minder dan Hendrik De Man (de geestelijke vader van het fameuze “Plan De Man”), Julien Kuypers, Gust De Muynck, e.a., destijds allemaal zeer bekende namen.

Hierna volgde onvermijdelijk de overstap naar bestuursfuncties in de socialistische beweging. Maar eerst nog werd hij naar Antwerpen gestuurd om daar in die wereldhaven heel de organisatie van nationaal en internationaal transport in al zijn vertakkingen te bestuderen, en er bovendien avondleergangen te volgen in de *Volkshogeschool*, met daar als leraars weerom zeer bekende namen zoals Lode Craeybeckx en Lode Baekelmans. Een eerste officiële aanstelling was vervolgens in 1925 als secretaris van de Belgische Transportarbeidersbond – West-Vlaanderen, met standplaats Oostende. Hij had het daar erg druk, zowel met de dokwerkers als met de vissers en de vrachtwagenchauffeurs, want er waren toen nog veel sociale wantoestanden. Alhoewel nog zeer jong (23 jaar!) wist hij als vakbondssecretaris toch reeds heel wat verbeteringen door te drukken, al dan niet via een staking. Tussendoor kon hij ook nog tijd te vinden om actief te zijn in de socialistische beweging, vooral als vinnige en snedige debater in zijn niet aflatende strijd tegen het opdoemend fascisme. Zeer opgemerkt in die tijd was zijn hoog oplopend debat in 1936, in het *Vlaams Huis* te Gistel, met Joris Van Steenlandt, leider van de Zwarte Brigade, over het thema “Is het VNV fascistisch of niet?”.

In 1937 nam hij dan de leiding over van de Havenarbeidersbond in Antwerpen, eigenlijk tegen zijn zin, maar hij had weinig of geen keuze omdat hij door de Antwerpse havenarbeiders als het ware werd “teruggeroepen” daar ze dringend iemand nodig hadden om wat orde te scheppen in het plaatselijk bestuur, dat sterk geïnfiltrerd was door communisten en trotskisten. Maar met hart en ziel is hij dan toch steeds in Oostende gebleven, en dat zou al vlug ook merkbaar worden tijdens de bezetting.

De donkere jaren van de bezetting

Op 1 mei 1940, aan de vooravond van de Duitse inval (10 mei) in België, werd Louis Major op voordracht van Jef Rens aangesteld als nationaal secretaris van het A.B.V.V. Een - zeker in die tijd - ongewoon jonge nationale secretaris (38 jaar!) ...maar het waren ook ongewone tijden! De nationale leiding van de vakbond zag in hem de aangewezen man voor het vervullen van een ongewone opdracht, namelijk het omvormen van het vakverbond tot een moderne massa-organisatie met de nadruk op propaganda, vorming, leiding en organisatie. Hij heeft toen op 1 mei niet kunnen vermoeden dat hij hiertoe al onmiddellijk de “vuurdoop” zou krijgen in een regelrechte oorlog met de door hem zo verafschuwde nazi's en fascististen.

Reeds op 10 mei deed hij veiligheidshalve al dadelijk alle dossiers, documenten, fiches en ledenbestanden van het vakverbond verhuizen naar Oostende en vervolgens naar een geheime schuilplaats in Koksijde. Dat leek die eerste dagen wel wat voorbarig maar het bleek een wijze beslissing te zijn, want weldra zouden de wegen overvol zitten met vluchtelingen en soldaten en werd het een enorme chaos. Hij beseftte maar al te goed dat al die gegevens niet in handen mochten vallen van de vijand, vooral ook wegens bestaande internationale contacten met antifascistische organisaties. Vanuit Oostende heeft Major dan samen met andere vakbondsleiders de wijk genomen naar Frankrijk (in Sète), om vervolgens in oktober 1940 terug te keren naar België, na enige

aarzelings om al dan niet Camille Huysmans te volgen naar Londen. Maar de vakbond lag voor hem in België en niet in Engeland.

Bij zijn terugkomst zag hij in dat er slechts één uitkomst was : onderduiken en een *clandestiene vakbeweging* organiseren. Het begon allemaal met het publiceren van een sluikkrant, oorspronkelijk slechts een gestencild maandblad dat wel al spoedig de spil en de spreekbuis zou worden van alle “ondergrondse” acties : “**De Werker**” (cfr. hoofdstuk “Sluikpers”). Hiervoor verzamelde hij om zich heen een team van vertrouwde en toegewijde medewerkers zoals Ward Coens, Jos Van Eynde, Bert Van Kerkhove, Ward Casiers en Maurice De Queeker, allemaal namen die na de oorlog grote bekendheid zouden krijgen.

Het waren donkere maar ook vreugdevolle oorlogsjaren want ze hadden het gevoel dat ze nuttig werk verrichtten, waarbij ze intussen ook reeds begonnen met het voorbereiden van de naoorlogse tijd. Het stemde Major bijzonder vreugdevol dat hij vanuit Antwerpen in contact kon blijven met de clandestiene partij- en vakbondskern in Oostende (met o.a. Jules Peurquaet en Gust Plovie). Het bindmiddel was hier ook en vooral “De Werker”, inmiddels een echte en gedrukte krant geworden met een steeds stijgende oplage. Deze sluikkrant bereikte Oostende “via het spoor”, een gewaagd maar toch wel snel en zeer doeltreffend distributiesysteem. Het was trouwens al een hele prestatie dat Louis Major nooit werd opgepakt door de Gestapo. Intussen werd en bleef hij de travaillistische socialist-van-de-werkmens,... van “De Werker”. Tegenstanders noemden hem een “socialist-van-de-biefstuk”, nochtans een nobele betrachting voor al wie afkomstig was uit een tijd toen men zong van “een koevoet is beter dan boelie!” (thans nog steeds populair bij de *Gentse Feesten*). Het was een tijd van (thans) atypische “sossen” en “kalooten” (afgeleid van de antiklerikale strijdkreet “à bas les calotins!”).

Jozef Cardijn : zien, oordelen, handelen !

Tijdens de bezetting ging het noodgedwongen niet langer om structuren of organisaties (die waren immers verboden, tenzij de collaborerende), doch het werd eigenlijk louter mensenwerk, *het ging om mensen*, met hier en daar een krachtige persoonlijkheid die zich wist te omringen met een hechte ploeg van toegewijde medewerkers. Zelfs in de verzetsbeweging, die uiteraard wél behoefte had aan degelijke organisatie en strakke leiding, ging het toch in de eerste plaats om sterke figuren.

En zo was tijdens de bezetting (en ook reeds voordien) de christelijke tegenhanger van Louis Major ongetwijfeld de legendarische priester **Jozef Cardijn** (1882-1967), de bezielende oprichter van de later wereldwijd gegroeide Kajottersbeweging, en in zekere zin de opvolger van de al even legendarische priester Adolf Daens (1839-1907), opnieuw algemeen bekend geworden door de onvolprezen film “Daens” (op basis van een boek van Louis Paul Boon). Ongetwijfeld heeft hij kunnen voortbouwen op en via de nog achtergebleven “daensisten”. Hij is tot op vandaag nog steeds een figuur die in de christelijke arbeidersbeweging sterk tot de verbeelding spreekt, vooral dan met zijn overbekende leuze én recept “Zien, oordelen, handelen!” (nog steeds actueel, ofschoon blijkbaar enigszins in de vergeetheek geraakt en nauwelijks nog toegepast...). Hij was wel een nogal rare klant die - steeds ten behoeve van de medemens - soms niet zo goed het verschil kende tussen “het mijn en het dijn”... indien dit “een hoger belang” moest dienen. “God zal het u lonen!” pleegde hij dan te zeggen (en in Oostende voegde men eraan toe: “...in de erwten en in de bonen”). Omdat hij in navolging van Christus (zijn lichtend voorbeeld) alles weggaf, bezat hij helemaal niets en had hij zelfs maar één paar schoenen,...die tegen het einde van de bezetting wel dringend aan vervanging toe waren (doch schoenen waren toen nauwelijks nog verkrijgbaar, tenzij op de “zwarte markt”). Tot vertroosting van hen die net als hij moesten rondlopen op gelapte en eindeloos verstelde schoenen, zei hij: “Ik klaagde dat ik geen schoenen had tot ik iemand zag die geen voeten had”. Er bestaat omtrent die schoenenkwestie een sappige en kenschetsende anekdote : Hij had in Halle een jongere broer Charles die hij wel af en toe eens ging bezoeken. Die man was in

vrij “goede doening” en was dan ook altijd piekfijn gekleed (en hij droeg zeker geen versleten schoenen). Op zekere dag zegt hij bij het afscheid al monkelend : “Ja, beste broer, ’t is altijd zo geweest en ’t zal altijd zo blijven : de goeie gaan weg, maar de slechte blijven”. Charles staarde hem niet begrijpend aan ...tot hij nadien moest vaststellen dat de Jef ervandoor was met zijn nieuw paar schoenen dat hij nog maar net had weten te bemachtigen op de zwarte markt. Thans zou men dit noemen “democratisch winkelen” maar in de geest van Cardijn was dit een kwestie van *evangelische herverdeling*. Het was toen wel onvoorstelbaar dat deze zeer ongewone priester ooit nog kardinaal zou worden, zij het dan wel op gezegende leeftijd, toen men ook in Rome er niet meer naast kon kijken dat hij met zijn Kajottersbeweging ruim de helft van de wereld had veroverd, ...op een totaal andere manier dan de door hem verafschuwde Hitler.

Cardijn - in al zijn eenvoud - heeft nooit last gehad van *hubris* (een sleutelbegrip in alle klassieke Griekse tragedies) ...want “Hoogmoed komt voor de val” (ook al een door hem geliefkoosd gezegde). Doch in onze dolgedraaide hedendaagse wereld met zijn graaicultuur, oppervlakkig gedoe, materialisme, arrogantie en cynisme, hebben wij nooit iets willen leren uit de geschiedenis (en zeker niet uit de Griekse oudheid!). Wel integendeel, men heeft doorgaans graag gelachen met geschiedschrijving (en vooral met de zonderlingen die zich hiermee willen inlaten) ... en nu lacht de geschiedenis met ons! Het doet ons denken aan die rake spotprent van Paul Weber “Der Triumphzug der unsterblichen Dummheit”. De domheid is inderdaad onsterfelijk en van alle tijden en houdt dan ook bestendig een triomftocht!

Rerum Novarum, “nieuwe dingen” als christelijke tegenhanger van de “Nieuwe Orde”

Vakbondsmilitanten hebben bij rechtse regimes nooit in een geur van heiligheid gestaan. Bij iedere rechtse militaire staatsgreep zijn zij dan ook de eersten om te worden opgepakt, mishandeld en vermoord, vaak onder verregaande onverschilligheid van de publieke opinie, ook in het buitenland (cfr. destijds in Spanje, Brazilië, Chili, Argentinië, Griekenland, enz.). Het extreemrechtse nazi-regime - spijs (misleidende) verheerlijking van de Arbeid en de Arbeider - stond vanzelfsprekend insgelijks bijzonder wantrouwig tegenover al wie ook maar enigszins syndicaal getint was. Vermits aldus vrijwel alle reeds voorheen actieve syndicalisten waren gekend en geregistreerd bij de SD/SIPO, moest de clandestiene vakbeweging logischerwijze vooral kunnen terugvallen op illustere *onbekenden*, doorgaans jonge militanten, en voorts ook op de “proosten”, sociaal bewogen parochiepriesters, die reeds tijdens het interbellum als “geestelijke raadsman” actief waren in alle christelijke organisaties, ook in de Boerenbond, het N.C.M.V. van de middenstanders en zelfstandigen, en zelfs onder christelijke werkgevers. Dat dit alzo wel enigszins verder reikte dan de bescheiden rol van “geestelijke raadsman” hoeft hier wel geen betoog! Hierop werd overigens doelbewust aangestuurd vanuit Rome, want sedert de pauselijke encycliek “Rerum novarum” (1891) (letterlijk vertaald: “van de nieuwe dingen”) had men daar het geweer van schouder veranderd en ingezien dat er ook voor de Kerk een “sociale kwestie” bestond, ...en dit niet noodzakelijk enkel in het hiernamaals. De al lang veronachtzaamde en zelfs vergeten kernbegrippen van het Evangelie (= *blijde boodschap*) kwamen alzo opnieuw op de voorgrond.

Een nieuwe christelijke basisgemeenschap kon aldus ontstaan, zij het zeer moeizaam, aangevoerd door weerspannige en koppige onderpastoors (“les petits curés”, zoals men hen spottend noemde) en ook door proosten en door sociale werkers en hulpverleners, zoals bijvoorbeeld “pastertje” Joris de Jaeger, de aalmoezenier van de “Fransmans”. Omdat deze merkwaardige priester (°1922) tevens een stukje sociale geschiedenis van Oostende belichaamt, wens ik hier eventjes nader in te gaan op deze doordrijver die, als opvolger van het legendarisch “pastertje” Denys, eerst bekendheid verwierf als aalmoezenier van de Westvlaamse seizoenarbeiders in Frankrijk om nadien verbondsproost te worden bij het ACV in Oostende (1961-1972), waar ik hem ooit in een toespraak tot vakbondsmilitanten onomwonden hoorde zeggen: “Iedereen vraagt voortdurend “*Wat kan ik trekken?*” ...en als ze niets meer kunnen trekken, dan trekken ze er van onder!” – ook al een

doordenkertje!). Vervolgens werd hij pastoor van de Sint-Jozefsparochie (1972-1976), ...waar hij al evenmin onopgemerkt is voorbijgegaan! In 1989 is hij nog een laatste keer opnieuw opgedoken in Oostende, als aalmoezenier in het woon- en zorgcentrum Sint-Elisabeth. In 2002 (bij zijn 80^e verjaardag) kreeg hij een onderscheiding van de Oostendse “Orde van de Gulden Sporen” (een blijk van waardering voor personen die hebben bijgedragen “tot de uitstraling van de Vlaamse cultuur”), nadat hij reeds in 1989 werd opgenomen in de “Orde van ’t Manneke uit de Mane” (een hoog aangeschreven socio-culturele onderscheiding). Ook in 2002 werd hij in Parijs “Officier dans l’Ordre du Mérite Agricole”. Vlaanderen zendt zijn zonen uit!

Maar in werkelijkheid verliep - zoals verwacht - deze kerkelijke “Umwertung aller Werte” niet van een leien dakje. Want, pijnlijk en verscheurend geconfronteerd met al die “nieuwe dingen” van *Rerum Novarum*, behelsde dit voor de vaak oerconservatieve en reactionaire kerkelijke hiërarchie een totale ommezwaai, een bocht die ze slechts zeer moeilijk kon nemen, en dan nog met veel tegenzin en met soms nauwelijks verholen tegenkanting. En uiteindelijk bleek dit weerom enig succes op te leveren, zoals na W.O.2 in de zeer omstreden kwestie van de Franse priester-arbeiders (door Rome afgewezen) en veel later nog de internationale beroering rond de maatschappelijke “bevrijdingstheologie” (eveneens door Rome afgewezen en verketterd). Maar tijdens de bezetting was de leer van *Rerum novarum* ongetwijfeld een christelijke tegenhanger van de ideologie van de “Nieuwe Orde”.

Een Duitse gesprekspartner zei mij hierover iets merkwaardigs: “Katholische Kirche und “Aufklärung” war schon immer ein Widerspruch in sich. Es war schon der Ansatz falsch, dass die Kirche schliesslich die Aufklärung selbst in die Hand genommen hat, die ja nur von der Öffentlichkeit gefordert wurde, aber an der die Kirche eigentlich zu keinem Zeitpunkt selbst interessiert war. Dennoch war in so einer Situation manchmal irgendwo und irgendwann ein progressiver Pfarrer in der Lage, verbal und nonverbal Position zu beziehen. Damit war er sowieso willkommen in der wirklichen Welt der Christengemeinden, mitunter einer schrecklichen.” (1). Zo hoor je het ook eens vanuit een andere hoek. Een aanslepend knelpunt dat tot vandaag zeer actueel en universeel gebleven is. Maar in Oostende was dit tijdens de bezetting en ook nog lang daarna de drijvende en bezielende kracht achter een christelijk geïnspireerde basisbeweging.

Kajotters, Volksbond en ACV

Die proosten moesten tijdens de bezetting wel zeer voorzichtig te werk gaan en niet te veel de aandacht op zich vestigen, want de Gestapo was niet naïef en was via verklikkers en informanten vrij goed op de hoogte van wat er zich binnen de Kerk afspeelde. Verschillende priesters en paters hebben trouwens voor hun sociaal en vaak ook patriottisch engagement een zware prijs moeten betalen: aanhouding, foltering en soms een ellendig einde in een concentratiekamp. Anderzijds waren er tevens priesters en paters (Verschaeve, Callewaert, e.a.) die, vooral gedreven door hun fel anticommunisme en/of “volksnationalisme”, nogal erg overhielden in de richting van de politieke en/of culturele collaboratie en daarvoor na de bevrijding dan ook rekenschap hebben moeten afleggen.

Die “illustere onbekenden” kwamen bijna onvermijdelijk uit de K.A.J., de Katholieke Arbeidersjeugd, de Kajottersbeweging van Jozef Cardijn. Dit zijn dan na de oorlog de alom gekende “mannen van Cardijn” geworden, terug te vinden op alle belangrijke posten en sleutelposities binnen de christelijke arbeidersbeweging. Ook in Oostende, in de **Volksbond**, hebben zij een prominente rol gespeeld. Cardijn, ofschoon geen kustjongen, was graag aan de kust en meer bepaald in Oostende, waar velen hem goed hebben gekend. Men zei van hem “’t Is wel een paster, maor ’t is gin geweunen!”. Daar in die Volksbond in de Stockholmstraat (nu Kanunnik Dr. L. Colensstraat) is geleidelijk een voor het christelijk syndicalisme echt “dream team” ontstaan van plaatselijke ACV-vakbondsleiders, die intussen hun plaats hebben ingenomen in de lokale

geschiedenis van de ontvoogding van de arbeider, zoals o.m. de onstuimige en charismatische Jef Van Langenhove, de zwijgzame jurist (specialist arbeidsrecht) Frans “Puupe” Van Leenhove, de bedachtzame Clement “Clem” Bil (bekend van “de beste stakingen zijn deze die je *niet* hoeft te houden” – een nog steeds actueel doordenkertje!), de toekomstige politici Dries Claeys en Achiël Vandenabeele, en natuurlijk ook de immer waakzame Michel “Metallo” Lootens. Zij wisten elkaar perfect aan te vullen en onder hun bekwame leiding is in Oostende het plaatselijk ACV na de oorlog vanuit een minderheidspositie vrij snel uitgegroeid tot een belangrijk vakverbond waarmede zowel de werkgevers als de andere vakbonden terdege moesten rekening houden. En in een stad als Oostende (niet zo direct een burcht van de “tsjeven”) was dit zeker niet voor de hand liggend! In dit nogal ruig vakbondsmidden liep er zelfs een authentieke kunstenaar rond (hij had immers geen “zittend gat!”), namelijk schilder-beeldhouwer Maurits Olders, bezielende stichter en voorzitter van de Oostendse Kunstkring K.W.B., ogenschijnlijk een vreemde eend in die syndicale bijt, maar dan toch iemand die in het artistiek milieu met veel “verve” het thema “arbeid en arbeider” terug op het voorplan heeft weten te brengen (voor een vakbond qua *public relations* zeker niet te onderschatten, zeker als middel om door te dringen tot in niet-syndicale en zelfs antisyndicale middens). Al zijn intussen schier allen overleden, ze zijn in Oostende en omliggende zeker nog lang niet vergeten, “iconen” van het strijdbaar en strijdend christelijk syndicalisme! Als voorlaatste in die rij is in 2011 de intussen hoogbejaarde Michel Lootens gestorven, onverwoestbaar tot het einde actief in allerlei verenigingen en in een sociale bouwmaatschappij. Dit vruchtbaar vakbondsmidden bleek eveneens een ideale voedingsbodem te zijn om - toen nog niet zo evident - vrouwen “met haar op hun tanden” (zoals de onvergetelijke Chris Roeygens) de kans te geven om in die typische mannenwereld ook hun “mannelijke” te gaan staan, zowel als “delegee” op de werkvloer als in een of andere vakbondsfunctie. Quae tempora, quae mores!

De K.A.J. werd door Cardijn officieel opgericht in 1925, maar had toen reeds een voorgeschiedenis die teruggaat tot 1912, toen Cardijn als onderpastoor in Laken een eerste kern had gesticht. Het jaar nadien, in 1926, werd de V.K.A.J. opgericht, de Vrouwelijke Katholieke Arbeidersjeugd (waaruit tijdens de bezetting nogal wat medewerksters voor het verzet werden gerekruteerd, vooral voor de sluikpers). De VKAJ (samen met de KAJ clandestien aanwezig in alle steden en gemeenten, vooral in parochiaal verband) was een strijdbare tegenhanger én tegenstander van de “Dietsche Meisjesscharen” van het VNV, en quasi onbewust werd hierbij aan meisjes en jonge vrouwen een stuk politieke bewustwording bijgebracht, voor die tijd totaal nieuw en ongehoord! De aandacht in KAJ/VKAJ ging van bij de oprichting vooral uit naar het verbeteren van de arbeidsomstandigheden en de arbeidsvoorwaarden voor de jonge arbeiders (speciaal ook voor vrouwen en kinderen) met daarbij al meteen ook veel vormingswerk en begeleiding in de groei naar volwassenheid, dit alles beginselvast gebaseerd op de onvervalste leer van het Evangelie, ronduit open en zonder compromis. Een andere bekende leuze van Cardijn was “Geen woorden maar daden!”. Het is die radicale houding die inspirerend gewerkt heeft op de christelijke clandestiene vakbeweging tijdens de bezetting, met ook nog lang daarna een blijvende invloed en uitstraling, zelfs tot in het politiek milieu.

De “Unie van Hand- en Geestesarbeiders - UHGA/UTMI “

Wat betreft de economische collaboratie wilde het nazi-regime de Belgische economie volledig en maximaal inschakelen in de Duitse oorlogseconomie, waarbij dan nog zoveel mogelijk arbeidskrachten moesten kunnen onttrokken worden aan de Belgische arbeidsmarkt door al dan niet verplichte tewerkstelling in Duitsland. Daarvoor leek het de Duitsers wel nodig te zijn alhier een *eenheidsvakbond* op te richten, die in wezen natuurlijk geen echte vakbond zou mogen zijn, doch enkel zal moeten dienen voor het vlot en bestendig doorsluizen van arbeidskrachten naar Duitsland, mits behoud van een minimale personeelsbezetting in België. “Kraft durch Freude!”

Hiervoor kon men vanuit Berlijn voortbouwen op wat hier reeds concreet bestond, namelijk "Arbeidsorde", een VNV-vakvereniging opgericht in 1936 als Vlaams-nationalistische tegenhanger van de bestaande nationale vakbonden. Samen met de andere vakbonden werd "Arbeidsorde" door de Militärverwaltung eind 1940 opgeheven om onmiddellijk te worden opgenomen in de eenheidsvakbond met de vreemdsoortige benaming "Unie van Hand- en Geestesarbeiders" (U.H.G.A.), een voorgenomen "fusie" van alle vakbonden. Aanvankelijk - vooralsnog bij gebrek aan enig alternatief - bestond er wel enige neiging bij de bestaande vakbonden om hierin een eind mee te gaan, zoals o.m. Hendrik De Man en Victor Grauls (ABVV), Gust Cool en Jules Roskam (ACV) en Alfons Colle (ACLVB). Maar bijna allen trokken zich al vlug terug uit dit avontuur naarmate zij inzagen dat de ware bedoelingen van de bezetter niet overeenstemden met wat zij voor ogen hadden (de voor historici nog steeds raadselachtige Hendrik De Man is wel een zeer apart en betwistbaar geval geweest).

De "Unie van Hand- en Geestesarbeiders" was immers louter bedrog en volksverlakkerij. De "geestesarbeiders" hebben weliswaar nooit "geestesverschijningen" gezien maar voor het overige was het allemaal nep en "window dressing". De UHGA heeft nooit meer dan 112.000 leden geteld, slechts 10 % van het vooroorlogs aantal vakbondsleden, en daarin zaten dan uiteraard alle arbeiders, bedienden, ambtenaren en vrije beroepen die op een of andere manier in de collaboratie waren verzeild geraakt. Van meet af aan heeft het VNV verwoede pogingen gedaan om de hand te leggen op de UHGA, doch vanaf 1943 kwam deze "eenheidsvakbond" terecht in het vaarwater van DE VLAG, de uitgesproken nazi-gezinde concurrent van het VNV. Historisch mag de UHGA dan ook plaats nemen in het rijtje van de politieke en economische collaboratie.

In Oostende was de UHGA een grote flop. Bij de "geestesarbeiders" was er geen animo en ook de "handarbeiders" voelden zich niet ertoe aangetrokken. Wie wél lid werd van de UHGA was doorgaans reeds *vooraf* lid van het VNV of van een andere collaborerende organisatie. Vanuit Antwerpen verspreidde Major, via "De Werker", tot in Oostende de slogan "Elke frank voor de UHGA is een frank voor de Duitsers!". Dat was klare en duidelijke taal. De UHGA is in Oostende dan ook nooit echt van de grond gekomen, zelfs al beschikte zij blijkbaar over veel geld, o.a. om propaganda te voeren voor ledenwerving.

De UHGA is aldus eigenlijk nooit veel meer dan een pseudo-syndicaal "achtergrondgeluid" geweest, allengs een vervelende stoorzender en een afgezaagd deuntje. En toen het bij de bevrijding plots mocht oprasssen, weerklonk vanop het podium niet eens de kreet "Maor zet toch die plaot af!". De gewezen "hand- en geestesarbeiders" bleven verweesd achter ...en enkel de Krijgsauditeurs hadden voor hen nog belangstelling.

Met één vakverbond naar een nieuwe wereld ?

In Oostende was de socialistische vakbond tijdens het interbellum al opvallend sterk geworden. De Oostendse ABVV-afdeling was de belangrijkste van West-Vlaanderen, en dat ingevolge een breed "draagvlak" in de dokken, de zeevisserij, de scheepswerven, de werkhuizen van het Zeewezen ("den atelier van de Marine"), de pakketbotendienst Oostende-Dover (de "maalboten"), de buurtspoorwegen (de mannen van het "Tramhuus"), het spoor, de plaatselijke openbare diensten, lokale industrietakken, enz. Louis Major en zijn medestanders zagen dan ook geen reden tot samenwerking met de "kalooten van de Volksbond" en poogden integendeel de plaatselijke vakbondsscène te monopoliseren. Al spottend hadden tegenstanders het dan ook over "Rood of geen brood!".

Doch tijdens de bezetting is hij blijkbaar van mening veranderd. Hij kwam tot het inzicht dat, om kapitalisme en fascisme (voor hem allemaal één pot nat) doeltreffend te kunnen bestrijden, er dringend behoefte was aan het creëren van *één vakverbond*, waarin wel alle filosofische en

religieuze opvattingen volledig vrij zouden moeten kunnen aan bod komen en waarin ook “binnengroeperingen” mochten bestaan (“eenheid in verscheidenheid!”). Met dit doel voor ogen, maar meteen ook reeds met het oog op de naoorlogse politieke en sociale ontwikkelingen, werd een manifest opgesteld onder het welsprekend en overduidelijk motto “*Met één vakverbond naar een nieuwe wereld*” en met als voornaamste doelstellingen : sociale zekerheid tegen de onzekerheid van het bestaan - strijd tegen behoeftigheid, maatschappelijke uitsluiting en armoede – recht op arbeid – recht op medezeggenschap in de onderneming – ...en dit alles gebaseerd op de humanistische gedachte en actie. Er werden daarover onderhandelingen gevoerd met de christelijke vakbeweging die aanvankelijk ermee akkoord leek te gaan maar die uiteindelijk heeft afgehaakt (vermoedelijk onder druk van kardinaal Van Roey, die wellicht vreesde - en toen misschien terecht - voor een te grote communistische invloed in die eenheidsvakbond). Zeer waarschijnlijk ligt in die teleurstelling de reden waarom Major dan zo fel antiklerikaal geworden is.(ook de latere *Schoolstrijd* zal hem wel niet tot andere gevoelens gebracht hebben!). Ik herinner mij dat bij de begrafenis van zijn hoogbejaarde zuster in de Heilig Hart-kerk te Oostende (zij had als gehandicapte heel haar leven ingewoond bij de grootmoeder van mijn echtgenote), hij (intussen Minister van Arbeid geworden) gedurende de uitvaartdienst geen voet in de kerk heeft gezet ...doch buiten bleef rondwandelen om af en toe even plaats te nemen in zijn ministeriële wagen-met-chauffeur. Ja, zo was Major : keihard, rechtlijnig en geen compromis!

Pikant doch niet onbelangrijk detail: van die toenaderingspogingen - ofschoon gevoerd in het grootste geheim - waren de Duitsers kennelijk vrij goed op de hoogte. Toen ik destijds tijdens mijn legerdienst in Duitsland terloops over mijn stadsgenoot Major begon te praten met een voormalige medewerker van de *Militärverwaltung*, liet deze zich ontvallen : “Und er wagte offenbar einen weiteren politischen Streich, der an Kühnheit kaum zu überbieten war. Um die Kommunisten daheim in Schach zu halten, suchte er Bundesgenossen bei den christlichen Gewerkschaften, die bisher weit entfernt vom Sozialismus lebten. Aber, was für ein Angebot! Nach der “Vermählung” würden die beiden grossen Gewerkschaften nur noch eine einzige Gewerkschaft sein! Jedoch, bald danach verstummten alle Nachrichten” (2). Onder het motto “divide et impera” was het voor de *Militärverwaltung* van groot belang om gestadig op te volgen wat er zo allemaal rommelde in dat clandestiene vakbondswereldje, terwijl anderzijds hun eigen “Unie van Hand- en Geestesarbeiders” het blijkbaar niet zo goed deed. Op inlichtingen terzake vanwege de SD/SIPO hoefden zij niet veel te rekenen, want daar werkte men “parallel” en rechtstreeks met het RSHA van Himmler in Berlijn. Maar voor de grote baas van de *Militärverwaltung*, de aristocratische en francofiele “Junker” generaal von Falkenhausen, was dat geen probleem. Hij was immers - door zijn mondaine en nogal flamboyante levenswandel - op zichzelf reeds een “bevoorrechte” ontvanger en bron van informatie! In Brussel vertoefde hij dolgraag in hogere kringen van Franstalige adel en burgerij, en was er dan ook een graag geziene gast (dit herinnert ergens aan de bijzondere relatie tussen een Franse en een Duitse officier - beiden van hogere adel - in de cultfilm “La grande illusion”). Bij al die recepties, cocktail party’s, bals, feestjes en banketten van “le haut et joli monde” (blijkbaar niet getroffen door ontberingen en rantsoenening) kon hij af en toe wel wat vernemen van een loslippige gesprekspartner (of was dat soms al dan niet *bewust* “loslippig”?). Spijts zijn belangrijk aandeel in de vervolging van joden en verzetslieden, heeft ongetwijfeld die speciale “verhouding” hem na de oorlog een opvallend milde “straf” opgeleverd. “Les loups entre eux ne se mangent pas...”

Een heel eind na de oorlog, na de hevige en bittere “Schoolstrijd” (1954/58), heeft Major dan toch wel een akkoord kunnen afsluiten met ACV-vakbondsleider Gust Cool voor de oprichting van een “gemeenschappelijk vakbondsfront” (het fameuze duo Major/Cool, waarmede in de conservatieve pers vaak de spot werd gedreven). Hiermede werden ontegensprekelijk opmerkelijke resultaten bereikt voor een substantiële en duurzame lotsverbetering van arbeiders en bedienden en ook voor werknemers in overheidsdienst. En ongeveer tegelijkertijd en in diezelfde lijn ontstond de toen opzienbarende rooms-rode regeringscoalitie Lefèvre/Spaak (1961-1965). Ook in onze buurlanden

vond dit al spoedig navolging. Blijkbaar is het “zaad” dat Major tijdens de bezetting heeft uitgestrooid, niet enkel op zand en rotsgrond terecht gekomen!

Waarover na de oorlog niet of nauwelijks nog werd gesproken, was de rol en de betekenis van de vakbeweging *tijdens de bezetting*, zodanig zelfs dat hiervan bij de huidige generaties vrijwel geen enkel besef meer bestaat, een volledige “black out”, ...net alsof tijdens de bezetting de vakbeweging van de aardbodem was verdwenen. Allicht hadden de vakbonden hieraan ook geen behoefte. In een dergelijk milieu kijkt men steeds “vooruit” (niet voor niets was er een socialistische partijkrant “Vooruit” en in Gent hun Feestlokaal de “Vooruit”). Vakbeweging (niet langer clandestien) was opnieuw overgegaan tot “de orde van de dag”, via georganiseerde en officiële vakbondswerking, in overleg met overheid en werkgevers, vooral aansturend op het afsluiten van jaarlijkse C.A.O.’s (collectieve arbeidsovereenkomsten), een sociaal beleid waarin België toonaangevend werd voor heel West-Europa. Enkel nog onder vakbondsmilitanten was er sprake van “beweging”, meer bepaald dan in het algemeen kader van de nationale en internationale arbeidersbeweging. Want – zo dichte Henriette Roland-Holst reeds in 1934 – “Dàn pas kan komen het nieuwe getijde!”. Quod erat demonstrandum.

& & & &

N.B. : Een paar tussentijdse bemerkingen van de auteur van deze vervolgserie :

- Onlangs werd ik door een lezer begroet met de vraag: “Hoe gaat het nog met de *oorlog*?”. Dit was zeker niet slecht bedoeld, wel integendeel, want hij bleek een fervente belangstelling te koesteren voor al wat verband houdt met de Tweede Wereldoorlog (bij velen niet ongewoon, en dat hebben handelaars in militaria én commercieel ingestelde uitgeverijen en media intussen allang zelf ontdekt!). Nochtans - om elk gebeurlijk misverstand te vermijden - wens ik nogmaals de aandacht erop te vestigen dat deze studie *niet* gaat over de oorlog maar wél over de bezetting,...en dat is *niet hetzelfde*, ook al is het een uiteraard een gevolg van het ander (in internationale conventies gelden hiervoor trouwens ook *aparte* regels en gedragsnormen). Of met andere woorden: het gaat hier niet over militairen, wapengekletter en krijgsverrichtingen, maar om het dagelijks leven van de gewone burger (mannen, vrouwen en kinderen) in ongewone tot buitengewone en soms zelfs extreme omstandigheden en voorwaarden. A la guerre comme à la guerre !
- Het Italiaans spreekwoord “Traduttore, traditore!” (vertalen is verraden!) indachtig, worden de citaten en getuigenissen in een vreemde taal (meestal in het Duits) hier steeds weergegeven in de oorspronkelijke taal, dit omwille van de authenticiteit en de “couleur locale”. Maar het blijkt dat sommige lezers het daarmee nogal moeilijk hebben, meer bepaald zij die op school geen of onvoldoende Duits geleerd hebben en/of (voor zover dienstplichtig) destijds hun legerdienst helaas niet hebben doorgebracht in Duitsland (waar men desgewenst vrij snel nog aardig wat Duits kon bijleren in het prettig gezelschap van een welbespraakte *Fräulein*). Om hieraan tegemoet te komen, wordt voortaan voor iedere uitspraak in het Duits een Nederlandse vertaling ingelast, doch, om de leesbaarheid van de tekst niet te belasten met tussenvoegsels of voetnoten, gebeurt dit - onder een verwijzingsteken - bij het slot van ieder hoofdstuk.

VERWIJZING

(1) “De katholieke Kerk was altijd in tegenspraak met de filosofie van de “Verlichting”. Het zat dan ook al van bij de aanvang fout wanneer de Kerk uiteindelijk die “Verlichting” zelf ter hand genomen heeft, weliswaar enkel onder druk van de publieke opinie want op geen enkel ogenblik was de Kerk zelf hierin geïnteresseerd. En ja, er was hier en daar wel een vooruitstrevende priester die met woord en daad in die richting een bepaalde houding kon aannemen. Daarmee belandde hij meteen in de werkelijke, zij het soms verschrikkelijke wereld van de ware christelijke geloofsgemeenschap”;

(2) “En hij waagde zich duidelijk aan nog een ander en beslist zeer gedurfd bravourestukje. Om in eigen kamp de communisten in bedwang te houden, zocht hij bondgenoten in de christelijke vakbeweging, die zich tot dusver tegenover het socialisme zeer afstandelijk had opgesteld. Maar wat voor een aanbod! Na een “huwelijk” tussen beide grote vakbonden zou er enkel nog één eenheidsvakbond geweest zijn! Doch al spoedig verstomde hierover alle verdere berichtgeving”.

Een typische Louis Major (tussen Achiel Van Acker en Arthur Houlot)
Foto Luc - collectie Heemkring De Plate

1982 : een harde kern van plaatselijke (intussen gedecoreerde) ACV-vakbondsleiders, de “mannen van Cardijn”, met o.m. Frans Van Leenhove, Clement Bil en Michel Lootens.

ERRATA “*LEVEND SCHAAKBORD*” (Y. Dingens), in De Plate, januari 2013.

- p. 8, lijn 19: vóór: “in de grote zaal” inlassen: ontvangen
- p. 9, lijn 33: Hier is een ganse regel weggefallen: (zullen door) aangepaste teksten gedurende gans de vertoning het publiek (zowel ...)
- p. 10: bij “*Noten en Bronnen*” nr. 1 bijvoegen: en Encyclopedia Britannica, Micropedia, 1998, deel 3, p. 178.
noot 3, 2^e lijn: lees: L’Echo d’Ostende van 16/05/1925
- p. 11, lijn 1: lees: R. Tratsaert
noot 13, lijn 4: lees: Van Camps i.p.v. Van Campo
lijn 2: lees: 24/03/1950

Uitvaartverzorging - Funerarium

Jan Nuytten

Het **uitvaartkontra**kt
is de absolute **zekerheid**
dat uw begrafenis of crematie
zal uitgevoerd worden volgens
uw wensen en dat uw familie
achteraf **geen financiële**
beslommeringen heeft

Stuiverstraat 470
8400 Oostende
tel. 059/80.15.53